

SZERELEM (1956)

A cella ajtaja kinyílt, s a börtönőr bedobott valamit.

– Fogja! – mondta.

Egy zsák volt, rajta egy szám. A földre esett, épp a fogoly lába elé. B. felállt, mély lélegzetet vett, s a börtönőrré nézett. – A civilruhája! – mondta ez. – Öltözzön át! Mindjárt meg fogják borotválni.

A hét évvel ezelőtt levetett ruhája volt a zsákban, a cipője. A ruha olyan gyűrött, hogy egy tenyérnyi sima hely sem maradt rajta, a cipő penészes. Széthajtogatta az inget, az is penészes volt. Mire elkészült az öltözködéssel, a rab borbély bejött, s megborotválta.

Egy óra múlva a kis fogháziroda elé vitték. A folyosón már nyolc-tíz civilruhába visszaöltözött rab várakozott, mégis elsőnek őt hívták be, alighogy az iroda ajtaja elé ért. Az íróasztalnál egy őrmester ült, mellette egy másik állt, előttük lassú léptekkel egy százados ide-oda sétált a szűk helyiségben.

– Jöjjön ide! – mondta az íróasztalnál ülő őrmester. – Neve?... Anyja neve?... Hová távozik?...

– Nem tudom – mondta B.

– Hogyhogy? – kérdezte az őrmester. – Nem tudja, hogy hová távozik?

– Nem – mondta B. – Nem tudom, hogy hová visznek.

Az őrmester rosszkedvű tekintetet vetett rá. – Nem viszik magát sehova – mondta mogorván. – Mehet haza ebédelni a feleségéhez. Éjjel már használhatja a szerszámát is. Megértette?

A fogoly nem felelt.

– Tehát hova távozik? – kérdezte az őrmester.

– Szilfa utca 17.

– Budapest, hányadik kerület?

– Második – mondta B. – Miért engednek ki?

– Mit kérdez annyit? – morogta az őrmester. – Kiengedik, kész. Örüljön, hogy megszabadul tőlünk.

A szomszéd szobából kihozták az értéktárgyait, egy nikkell karórát, egy töltőtollat, s egy kopott, zöldesfekete pénztárcát, melyet még apjától örökölt. A tárca üres volt.

– Ezt írja alá! – mondta az őrmester.

Nyugta volt a nikkell karóráról, a töltőtollról, a tárcáról.

– Ezt is!

Ez is nyugta volt, száznegyvenhat forint munkabérről. A pénzt leszámolták eléje az asztalra. – Tegye el! – mondta az őrmester. B. újra kivette zsebéből a pénztárcát, s a bankjegyeket az ezüsttel együtt betömte egyik rekeszébe. A tárca is penész-

szagú volt. Utolsónak a szabadulólevelét adták át. A Letartóztatás oka kezdetű pontozott sor üresen maradt.

A folyosón még körülbelül egy óráig ácsorgott, majd negyedmagával lekísérték a börtön főkapujáig. De még mielőtt a kapuhoz értek volna, egy utánuk futó őrmester megállította őket. Egy embert kiemelt a négyes csoportból, és két géppisztolyos őr között visszakísértetett a börtönépületbe. Az embernek a frissen borotvált arca hirtelen elsárgult, mintha epeömlést kapott volna, a szeme elkocsonyásodott.

Hárman tovább mentek a kapuig.

– Ott a villamos, szálljon fel! – mondta B.-nek az őr, miután átvizsgálta, majd visszaadta kezébe a szabadulólevelet.

B. állt s maga elé nézett, a földre.

– Mire vár? – kérdezte az őrmester.

B. tovább állt, a földet nézte.

– Menjen már a fenébe! – mondta az őr. – Mire vár?

– Megyek – mondta B. – Szóval mehetek?

Az őr nem felelt. B. zsebre tette a szabadulólevelet, s kiment a kapun. Néhány lépés után hátra akart volna nézni, de erőt vett magán, s továbbment. Figyelt, nem hallott lépteket maga mögött. úgy gondolta, ha eléri a villamost, anélkül, hogy egy kéz nehezednék hátulról a vállára, vagy ugyancsak hátulról a nevéen szólítanák, akkor feltehetően végképp elengedték. Végképp?

Amikor a villamosmegállóhoz ért, hirtelen hátrafordult: senki sem jött mögötte. Nadrágzsebébe nyúlt, de nem volt zsebkendője, mellyel megtörölhette volna a homlokára kicsapott verejtéket. Fellépett az épp eléje csikorgó villamosra. A pótkocsiról ugyanakkor egy börtönőr szállt le, s az első kocsni mellett elhaladva egész ragyás arcával s apró szemével hosszan, kihívóan szemügyre vette B.-t. Ez nem köszönt neki. A villamos elindult.

Ebben a percben – attól a pillanattörédektől kezdve, hogy nem köszönt a börtönőrnök, s a villamos elindult –, abban a percben megszólalt körülötte a világ. Olyasféle érzés volt, mint mikor moziban géphiba miatt egy ideje hang nélkül pergett a film, s egyszerre, egy mondat, egy szó közepén visszatér a hang a színészek üresen tátogó szájába, s a süketnéma terem, melyben mintha a közönség is elvesztette volna harmadik kiterjedését, hirtelen milszekundumos indítással a mennyezetig megtelik hangos zenével, énekkel, párbeszédekkel. Körös-körül minden szín robbanni kezdett. A szemben érkező villamos olyan sárga volt, mint amilyen sárgát még életében nem látott, s olyan gyorsan zúgott el egy rikító, szürke egyemeletes ház előtt, hogy B. attól tartott, nem bírják többé megállítani. Az utca túlsó oldalán két pipacspiros ló vágatott egy üres társzekér előtt, melynek andalító zörgése megrezegtette az égen úszó tündéri báránnyelűket. Egy üvegöld kertecske hullámozott el hátrafelé, két lángoló üveggömbbel s mögöttük egy nyitott konyhaablakkal. A járdákon sok millió ember sétált, mind civilruhában, egyik szebb, mint a másik, s mind különböző egymástól. Köztük sok volt a meglepően alacsony természetű, egyik-másik a járókelőknek csak a térdükig ért, sokat karon kellett vinni. S a nők!

Mint hogy B. érezte, hogy a szeme könnybe lábad, bement a villamos belsejébe. A kalauznőnek puhán csengő, szívhezszerűen kellemes hangja volt. B. megváltotta a jegyet, s leült a kocsni végében egy egyes sarokülésre. Becsukódott. Attól félt, hogy ha nyitva marad, elveszti önuralmát. Amikor egy ízben kitekintett az ablakon, szemben a járdán, a Sörgyár kapuja előtt egy férfit pillantott meg, aki megsimogatta egy fiatal nőnek az arcát. Ismét a nadrágzsebébe nyúlt, de megint csak nem talált zsebkendőt, mellyel letörölhette volna homlokáról a friss izzadságot.

Egy munkás ült le vele szemben, az üres helyre, nyitott aktatáskájában tíz üveg sörrel.

A kalauznő nevetett.

– Nem lesz sok?

– Családos ember vagyok, elvtársnő – mondta a munkás. – A feleségem szereti nézni, ha az ura iszik.

A kalauznő nevetett.

– Nézni?

– Hát!

– Barna sör?

– Barna.

– Jobb a világos.

– A feleségem a barnát szereti nézni – mondta a munkás.

A kalauznő nevetett.

– Hagyhatna itt nálam egy üveggel.

– Barnát?

– Hát barnát!

– Minek?

A kalauznő nevetett.

– Hazavinném az uramnak.

– Minek annak a barna, ha a szökét szereti? – mondta a munkás.

A kalauznő nevetett. Megállóhelyhez értek, B. leszállt, s taxiba ült. A sofőr lecsapta a zászlót. – Hova tetszik? – kérdezte egy idő múlva, mivel az utasa nem szólalt meg.

– Budára – mondta B.

A sofőr hátrafordult, szemügyre vette az utast.

– Melyik hídon?

B. maga elé nézett. – Hogy melyik hídon?

– Nem tetszik Pesten ismerősnek lenni? – kérdezte a sofőr.

– A Margit-hídon – mondta B.

A kocsi elindult. B. egyenesen ült, nem támaszkodott hátra. A kocsi nyitott ablakán becsapódott a napsütötte utca benzinszaga, porszaga s a villamosok csengetése. Jobbra-balra, mind a két járdára egyformán sütött a nap, az aszfalton annyi árnyék futott egymást keresztezve a járókelők cipője előtt, hogy szinte megduplázták az utcai forgalmat. Egy cukrászda narancsszín csíkos ponyvája alatt vörhenyes fényben cigarettázott egy fiatal nő. Arrébb, a járda sarkán egy kis fiatal gesztenyefa már kilombosodott, egy tenyérynyi ide-oda rezgő, laza s csillogó árnyékot gyűjtött maga alá.

– Ha majd lát egy trafikot... – mondta B. a sofőrnek.

Három házzal arrébb megálltak. B. kinézett az ablakon: egy nyitott boltajtó előtt álltak, egy hegy piros hónapos retek, egy hegy zöld saláta, egy hegy piros jonatánalma előtt. Odébb egy trafik keskeny ajtaja.

– Tessék csak ülni maradni – mondta a sofőr, hátrafordulva –, hozok én. Milyen tetszik?

B. a hónapos retket nézte. A keze reszketett.

– Kossuth?

– Igen – mondta B. – És egy doboz gyufát.

A sofőr kiszállt. – Tessék csak hagyni, majd hozzacsapjuk a fuvarhoz. Egy csomaggal?

– Legyen szíves – mondta B.

– Rá tetszik gyűjtani? – kérdezte a sofőr, amikor visszajött. – A sógorom is ült két évig, annak is első útja volt a trafik. Előbb szívott két Kossuthot, egyiket a másik után, csak aztán ment haza a családhoz.

– Meglátszik rajtam? – kérdezte egy idő múlva B.

– Hát egy kicsit talán meglátszik – mondta a sofőr. – A sógoromnak is ilyen beteges színe volt. Persze, jöhetne kórházból is, de ott nem gyűrik a ruhát. Meddig volt benn?

– Hét évig – mondta B.

A sofőr füttyentett. – Politikai?

– Igen – mondta B. – Másfél év a halálraítéltek cellájában.

– S most kiengedték?

– Úgy látszik – mondta B. – Nagyon meglátszik rajtam?

A sofőr mind a két vállát felemelte, leejtette. – Hét év! – ismételte. – Nem csoda.

B. a Fogaskerekűnél szállt ki, a még hátralevő utat gyalog tette meg, szoktatni akarta magát a szabad mozgáshoz, mielőtt a feleségével találkozik. A sofőr nem fogadott el borraivalót. – Szüksége lesz a pénzre, elvtárs – mondta. – Semmi másra ne költjön, csak az egészségére! Mindennap húst, egy fél liter jó bort, akkor egykettőre rendbe kerül.

– Viszontlátásra – mondta B.

Átellenben, valamivel hátrébb, egy divatáruüzlet kirakatában egy keskeny tükröt pillantott meg. Egy ideig álldogált előtte, aztán továbbment. Minthogy a Pasaréti úton sok volt az ember, egy gyalogösvényen, mely egy tenispálya mellett a domboldalra vezetett fel, átvágott a Herman Ottó útra. Itt meg a tér volt sok körülötte, a beépített telkekkel, melyek egyenesen a szemközti hegyekre nyíltak. Elszédült, leült a fűbe. A felesége amúgy sem várja, tehát ráér egy félórát a fűben üldögélni, gondolta. Szemben, egy kerítés mögött, egy virágzó almafa állt. B. egy ideig nézte, aztán felállt, s a kerítéshez ment. A viaszfényű, nagy fehér virágok oly sűrűn ültek az ágakon, hogy ha az ember alulról felnézett a hófehér koronába, alig látszott mögötte az ég sötétkéken rezgő síkja. Ha egyenként nézte az ember a virágokat, legbelül a kehelyben, a felül kerek, alul keskenyedő szirmok tövében egy-egy rózsaszín lehelet ült, mely külön-külön mindegyiknek gyöngéden megszínezte menyasszonyi fényét. Annyi méh dongott a virágokban, egy-egy kis rezgő aranyfonál a szirmok fehér szövetségében, hogy az egész fa hullámozni látszott, mint egy szélbe feldobott fányol. B. állt, s hallgatta a beszélő fát. Talált két ágat, melyek között ki lehetett látni az égre, s azon túl még messzebb, egy mozdulatlanul álló gyapjas felhőre, mely úgy hatott, mint elérhetetlen távolságban egy másik virágzó almafa az alsó fa fölött. Addig nézte a kettőt, az érinthetőt az érinthetlent, amíg el nem szédült.

Minthogy karóráját elfelejtette felhúzni, s nem tudta, mennyi idő telt el azóta, hogy kiszállt a taxiból, sarkon fordult, s hazafelé indult. Néhány lépés után egy bokor mögé állt s hányt; ettől megkönnyebbült. Egy félórai gyaloglás után, keskeny napsütötte mellékutcákon át, melyek virágzó gyümölcsfákkal hintették tele a domboldalt, megállt a ház előtt. Az első emeleten laktak. A kertben, a kaputól kétoldalt egy-egy fehér orgonabokor állt. Felment a lépcsőn.

A csengetésre nem nyitottak ki. Az ajtón nem volt névtábla. Lement az alagsorba, a házfelügyelőhöz, bekopogott.

– Jó napot – mondta az ajtót nyitó asszonynak. Ez is lesoványodott, megöregedett.

– Kit tetszik keresni?

– B. vagyok – mondta B. – A feleségem még itt lakik?

– Uramisten – mondta az asszony.

B. a földet nézte. – A feleségem még itt lakik?

– Uramisten – mondta az asszony még egyszer. – Haza tetszett jönni?

– Haza – mondta B. – A feleségem még itt lakik?

Az asszony eleresztette a kilincset, az ajtófélfának dült. – Haza tetszett jönni? – ismételte. – Uramisten! Hát persze hogy itt lakik. Ő sem tudta, hogy haza tetszik jönni? Jóságos úristen! Persze, hogy itt lakik.

– A fiam is? – kérdezte B.

Az asszony megértette. – Egészséges – mondta. – Egészséges, semmi baja nincs, derék, szép, nagy fiú lett belőle.

Uramisten!

B. hallgatott.

– Tessék bejönni hozzánk! – mondta az asszony reszkető hangon. – Tessék bejönni! Tudtam, hogy ártatlan. Tudtam, hogy egyszer haza teszik jönni.

– Nem nyitottak ajtót – mondta B. –, pedig háromszor csengettem.

– Tessék bejönni hozzánk! – ismételte az asszony. – Senki sincs otthon. A társbérlok is elmentek hazulról.

B. hallgatott, a földet nézte.

– A felesége dolgozni jár, a Gyurika meg még iskolában van – mondta az asszony. – Nem tetszik bejönni? Délutánra jönnek haza.

– Társbérlok vannak? – kérdezte B.

– Nagyon rendes emberek – mondta az asszony. – A felesége jól megfér velük. Uramisten, hát haza tetszett jönni?

B. hallgatott.

– Nálam van a lakáskulcs – mondta az asszony egy idő múlva –, tessék felmenni s lepihenni, amíg a felesége haza nem jön.

A falon, egy szögön két kulcs lógott, az asszony az egyiket leakasztotta, s behúzta maga után az ajtót.

– Tessék felmenni s lepihenni! – mondta.

B. maga elé nézett a földre. – Maga is jön? – kérdezte.

– Persze – mondta az asszony. – Megmutatom, hogy a felesége melyik szobában lakik.

– Melyik szobában lakik? – kérdezte B.

– Tetszik tudni, a társbérlok négyen vannak – mondta az asszony –, azoknak utalták ki a két szobát. A felesége a Gyurikával a cselédszobába költözött. De a konyha s a fürdőszoba közös maradt.

B. nem felelt.

– Menjünk fel – kérdezte az asszony –, vagy inkább nálunk tetszik megvárni, amíg haza nem jönnek? Tessék nálunk lefeküdni a díványra s ott egy kicsit megpihenni, amíg haza nem jönnek.

– A konyha s a fürdőszoba közös? – kérdezte B.

– Persze hogy közös – mondta az asszony.

B. felemelte a fejét, s az asszony arcába nézett. – Akkor jogom van megfürödni?

– Természetesen – mondta az asszony mosolyogva, s tenyerével gyöngéden átfogta B. könyökét, mintha meg akarná támasztani –, persze, hogy joga van megfürödni, már hogyné volna. Az a maguk lakása is, s mondom, a konyha meg a fürdőszoba közös. Szívesen be is fűtenék magának, mert téliről maradt még egy kis fánk a pincében, de úgy tudom, a társbérlok nappal lezárják a fürdőszobát.

B. hallgatott, újra a földet nézte.

– Menjünk fel, vagy be tetszik jönni hozzánk? – kérdezte az asszony. – Tessék bejönni hozzánk! Én a konyhában vagyok, nem zavarom, lefekszik a díványra, talán el is tetszik tudni aludni.

– Köszönöm – mondta B. – inkább felmennék.

A kis cselédszoba ablaka északra szolgált, mint általában a cselédszobáké; egy díszkőris állt előtte, balra a Gugger-hegy fenyvesektől fekete csúcsa látszott. A szoba zöldes volt a kőris lombjától. Mihelyt magára maradt, s a lélegzete megnyugodott, megismerte a felesége szagát. Leült az ablak mellé, s lélegzett. Nézte a kőris lombját. Egész testével a felesége szagában ült s lélegzett. A szűk kis szobában mindössze egy kopott fehér szekrény, egy vaságy, egy asztal, egy szék állt; hogy az ágyhoz lehessen jutni, félre kellett tolni a széket. Nem feküdt le az ágyra, ült és lélegzett. Az asztal magasan volt rakva mindenféle holmival, könyvekkel, ruhával, gyerekjátékokkal; egy kis kézitükör is volt köztük; megnézte magát benne; ugyanazt mutatta, amit a Fogaskerekűnél a kirakat tükre. Lapjával lefelé fordítva tette vissza az asztalra. Nem kutatott a felesége holmijában az asztalon. A hamutálcában egy piros pöttyös labda ült. Az asztal fölött is a felesége szaga érzett.

Alighogy visszaült az ablakhoz, a házfelügyelőné egy nagy ibrik tejeskávét s két vastag szelet kalácsot hozott be.

Megette, mire egyedül maradt. Nem sokkal rá a földszinti lakó felesége csöngetett be a lakásba, ugyancsak egy csésze kávéval, vajjas kenyérral, kolbásszal, egy ugyanolyan jonatánalmával, mint amelyet az utcán, a Közért kirakatában látott. Letette az asztalra a tálcát, a szeme könnyes volt, néhány perc múlva el is ment. Mikor B. magára maradt, ezt is megette. Még mindig nem húzta fel karóráját, nem tudta, mióta ül már az ablak mellett. Az ablak a hátsó kertre nyílt, ahol senki sem járt. A kőris világoszöld, fehér szélű levelei között néha-néha egy kis szellő rebbent el, s megborzongatta a délutáni fényt a cselédszoba fehérre meszelt falain.

Mire teleszívta magát a felesége szagával, s már nem érezte többé, lement az utcára, a kertkapu elé. Egy idő múlva a sarkon befordult a felesége, körülötte négy-öt gyerek. A kapu felé közeledve, az asszony lépteit hirtelen lelassultak, egy pillanatra meg is állt, majd futva elindult feléje. B. is szaladni kezdett, tudtán kívül. Amikor közeledni kezdtek

egymáshoz, az asszony megtorpant, mintha nem volna bizonyos a dolgában; majd újra futásnak eredt. B. megismerte rajta a szürke, hosszú ujjú, fekete csíkos gyapjuszvettert, melyet közvetlenül letartóztatása előtt vett neki egy belvárosi üzletben. Felesége levegőnek és húsnak egy különös, soha nem látott vegyülete volt, egyetlen a maga nemében.

Felülmúlta mindazt, amit a börtönben hét évig összegyűjtött róla.

Amikor kibontakoztak egymás karjaiból, B. a kerítésnek támaszkodott. Az asszony mögött néhány lépésnyire négy-öt fiú álldogált, kíváncsi, de kissé megütközött arccal. Hét-nyolc-kilenc évesek lehettek. Nem öten voltak, csak négyen.

B. a kerítésnek támaszkodva, egyenként megvizsgálta őket.

– Melyik az enyém? – kérdezte.

Az asszony ekkor kezdett el sírni.

– Menjünk fel! – mondta sírva.

B. átölelte a vállát.

– Ne sírj!

– Menjünk fel! – mondta az asszony, hangosan sírva.

– Ne sírj! – mondta B. – Melyik az enyém?

Az asszony belökte a kertkaput, s futva elindult a ház felé, a két fehér orgonabokor között eltűnt a kapualjban.

Ugyanolyan karcsú volt még, mint amikor elváltak, s ugyanolyan hosszú, rugalmas léptekkel futott, mint egyszer lánykorában egy tehén elől, a félelem fegyelmetlen, vad mozdulataival a lábában. De mire B. fent az emeleten, a lakás ajtaja előtt utolérte, már lecsillapodott; csak a keble, lányos mellei hullámoztak a fekete csíkos szvetter alatt. Már nem sírt, de a szeme alja még nedves volt a letörölt könnyek alatt.

– Egyetlenem – súgta –, egyetlenem!

úgy tudott súgni, hogy az ember szájába kívánta venni a szavait, minden szavát külön.

– Menjünk be! – mondta B.

– A lakásban most más is lakik.

– Tudom – mondta B. – Menjünk be!

– Már voltál benn?

– Voltam – mondta B. – Melyik a fiam?

Bent a szobában az asszony eléje térdelt, ölébe hajtotta fejét, sírt. Ősz hajszálak csillogtak idegen fénnel sötétszöke hajában. – Egyetlenem – mondta. – Megvártalak. Egyetlenem.

B. a fejét simogatta. – Nehéz volt?

– Egyetlenem – súgta az asszony.

B. továbbsimogatta a haját. – Nagyon megöregedtem?

Az asszony átkulcsolta a térdét, magához szorította. – Olyan vagy nekem, mint amikor elváltunk.

– Nagyon megöregedtem? – kérdezte B.

– Amíg élek, szeretni foglak – súgta az asszony.

– Szeretsz? – kérdezte B.

Az asszonynak reszketett a háta, hangosan sírt. B. levette kezét a fejről. – Meg tudsz majd szokni? – kérdezte. –

Hozzám tudsz majd megint szokni?

– Soha senki mást nem szerettem – mondta az asszony. – Szeretlek.

– Megvártál? – kérdezte B.

– Veled éltem – mondta az asszony. – Nem volt olyan nap, hogy ne gondoltam volna rád. Tudtam, hogy vissza fogsz jönni. De ha nem jöttél volna vissza, akkor egyedül haltam volna meg. A fiad is te voltál.

– Szeretsz? – kérdezte B.

– Soha senki mást nem szerettem – mondta az asszony. – úgy nem változhattál meg, hogy ne szeresselek.

– Megváltoztam – mondta B. – Megöregedtem.

Az asszony sírt, magához szorította férje lábát. B. újra megsimogatta a fejét.

– Lehet még gyerekünk? – kérdezte az asszony.

– Talán – mondta az ember. – Ha szeretsz! Állj fel!

Az asszony felállt.

– Hívjam fel?

– Még nem – mondta B. –, még veled akarok lenni. Ő még idegen nekem. A kertben maradt?

– Leszaladok hozzá – mondta az asszony –, s megmondom neki, hogy várjon.

Mire visszaért, B. az ablaknál állt, háttal a szobának. A háta mintha elkeskenyedett s elferdült volna. Nem fordult meg.

Az asszony egy pillanatra állva maradt az ajtóban. – Azt mondtam neki, hogy szedjen virágot az apjának – mondta, kissé rekedten a felindulástól. – A szomszéd üres telken most nyílik az orgona, szedjen egy nagy csokrot az apjának.

– Szeretsz? – kérdezte B.

Az asszony hozzászaladt, átölelte vállát, egész testével hozzásimult. – Egyetlenem – súgta.

– Meg tudsz majd szokni? – kérdezte B.

– Soha senki mást nem szerettem – mondta az asszony. – Éjjel-nappal veled voltam. A fiadnak mindennap rólad beszéltem.

B. megfordult, átölelte az asszonyt, figyelmesen nézte az arcát. Az ablakon behulló alkonyati fényben megkönnyebbülten látta, hogy az is megöregedett, bár szebb volt, mint amilyenek hét éven át napról napra újra és újra felidézte. A szeme be volt hunyva, a szája félig nyitva, a kicsillanó fogak közül a forró lehelet B. száját érte. A sápadt bőrön nyugvó sűrű szempillák alatt sötét, nedvesen csillogott a szeme alja. Maga volt az odaadás. B. megcsókolta a szemét, majd szelíden eltolta magától az asszonyt.

– Szeresd a fiunkat is! – súgta ez még behunyttal szemmel.

– Igen – mondta B. – Meg fogom szokni. Meg fogom szeretni.

– A te fiad!

– S a tiéd – mondta B.

Az asszony átölelte a nyakát. – Megmosdatlak – mondta.

– Jó lesz.

Levetkőzött. Az asszony megvetette az ágyat, a lepedőre fektette férje meztelen testét. Egy bádoglavórban meleg vizet hozott, szappant, két törülközőt. Az egyiket, összehajtogatva, a vízbe mártotta, beszappanozta. Az egész testet tetőtől talpig megmosdatta. Kétszer váltott vizet. B.-nek olykor még meg-megreszketett a keze, de az arca már megnyugodott.

- Meg tudsz majd szokni? – kérdezte.
- Egyetlenem – mondta az asszony.
- Velem alszol az éjjel?
- Igen – mondta az asszony.
- A gyerek hol alszik?
- Majd a földre ágyazok neki – mondta az asszony. – Nagyon mélyen alszik.
- Egész éjjel velem maradsz?
- Igen – mondta az asszony. – Minden éjjel, amíg élünk.

PHILEMON ÉS BAUCIS (1962)

A két öreg csöndesen ejtőzött a keskeny kerti padkán, amelyre az őszi napfény a levele hullt diófának már csak az ágait rajzolta fel, egy-egy himbálódzó levél topázfüggőjével. A kis peremvárosi kertben csönd volt. A csöndben egy percig hallani lehetett a gyorsvasút távoli kattogását. Megint lehullt egy sárga levél. Az öregasszony egy sűrű harisnyát kötött, s az öregember mellette talán el is bóbiskolt volna, ha a kötőtűk villogása időnként magához nem téríti.

- Meghalt az öreg Timár - mondta álmosan. Már délelőtt el akarta mondani, de elfelejtette.

- Micsoda? - kérdezte az öregasszony, aki egy kicsit nagyothallott.

- Meghalt az öreg Timár - ismételte az öregember hangosabban.

- Mi baja volt? - kérdezte az asszony.

- Öngyilkos lett - mondta az öregember. Az asszony tovább kötött.

- Elég öreg volt már - mondta.

- Csak két évvel volt öregebb nálam - mondta az öregember.

- Micsoda? - kérdezte az asszony.

- Nem volt olyan nagyon öreg - mondta az öregember tapintatosan.

- Elég öreg volt - mondta az asszony.

Jó melegen sütött a nap. Az öregember eltűnődött.

- Ivott - dörmögött maga elé.

- Micsoda? - kérdezte az asszony.

- Miért beszélsz olyan halkán?

- Azt mondom, hogy minden hónapban elitta a nyugdíját! - kiáltotta az öregember, az asszony füle felé fordítva száját. - Az egész nyugdíját elitta.

Megint lehullt egy borjúbórszínű levél a diófáról. Az öregasszony egy ideig elnézegette lassú lebegését.

- Milyen jó melegen süt ma a nap!

- Megyek egyet jární - mondta az öregember, és felállt. - Meg ne fázzál! Ne hozzak ki egy kendőt?

- Nem kell, édesem - mondta az asszony. - Már megint elcsavarogsz?

Az öregember kinyújtott keze fejével - megmérte a napmeleg hőfokát.

- Mégiscsak hozok - mondta. - Ilyenkor októberben már hamis a nap, könnyen meghül az ember. Nézz be majd a kutyához!

Késő délután lett, be is borult, mire az öregember sétájáról hazaért, felöltöje alatt a születésnap ajándékkal, melyet este, az ünnepi vacsorán fog átadni az asszonynak: egy csokor őszirózsába rejtve egy nagyothalló készülék. Egy éve lemondott a dohányzásról, hogy megvehesse. De most, hogy lábujjhegyen belopódzott a szobába, hirtelen kételyek fogták el, s elszorult a szíve: vajon nem szégyení-e meg vele az asszonyt? Még nem hiszi el, hogy nagyothall. Pedig tegnap egy nem is nagyon távoli ágyúörgésre felütötte fejét, az ajtó felé nézett, s azt mondta: szabad!

Az öregember benyitott a konyhába.

- Megjöttem - mondta. - Mikor vacsorázunk?

- Soká jöttél - mondta az asszony.

- Jólesett a séta - mondta az öregember.

- Már megint valami huncutságon töröd a fejed? - kérdezte az asszony. - Frissen sült hús lesz vacsorára.

Az öregember csettintett.

- Rég ettünk húst.

- Nehogy felbosszants megint valami születésnap meglepetéssel! - mondta az asszony. - Már nincs pénzem, s a nyugdíj csak egy hét múlva jön.

- Majd megleszünk - mondta az öregember.

- Micsoda? - kérdezte az asszony. - Mit motyogsz? Teríts meg addig kisütöm a húst.

Odakint megeredt az eső, éles, sűrű koppanásokkal dobolt ablaküvegen. Az öregember megterített; minthogy születésnap vacsora volt, tehát a szobában. Mialatt terített, az eső tovább kopogott az ablaküvegen, de kopogásán túl még egy másik távolabbi dobolás is hallatszott, időnként elhallgatva, majd újra felerősödve. Az öregember az ablakhoz lépett, fülelt. Olyan erősen fújt a szél, hogy a diófa ágainak csapkodása is behallatszott. A szomszéd ház elöl hirtelen eltűnt az aszfalton elfekvő két sárga négyszög: eloltották a villanyt. Az öregember gyorsan leeresztette a redőnyt, aztán kiment az előszobába, s kulccsal lezárta az ajtót: A harcok ez ideig elkerülték a peremvárost, de úgy látszik, most ide is átcsaptak, a redőnyön át is hallani lehetett a géppisztolyok kopogását. Az öregember kiment a konyhába, amely tele volt a frissen sült hús zsíros, fokhagymás szagával; sercegésétől és pattogásától szerencsére ide nem hallatszott be a kinti dobolás. Azért jó, hogy még nem adta oda neki a készüléket, gondolta az öregember.

- Mit csinálsz? - kérdezte az asszony. - Miért csukod be az ajtót?

- Zuhog az eső - mondta az öregember.

- Hát aztán? - kérdezte az asszony.

- Befújja a szél az esőt - mondta az öregember.

- Miért zárod le kulccsal az ajtót? - kérdezte az asszony. - Tele van gőzzel a konyha. Miért nem felelsz már? Miért zárod le kulccsal, kérdem.

- Nagy szél van - mondta az öregember. - Az ajtó könnyen jár; a szél feltépi, aztán becsapja az egész vizet, mi meg törülgethetjük.

- Már megint képzelődsz - mondta az asszony. - Nem hallom, hogy szél volna.

A fegyverropogás most már egészen közélről szólt, s egyre közeledett. Puska lövések is hallatszottak, de főképp sorozatok; egymást folytatva vagy egymást túlkopogva, szünet nélkül, egyre tagoltabban. Az öregember visszament az előszobába, amelynek ajtaja az utca felé nyílt; innét jobban ki lehetett venni, hogy hol folyik a harc. A szobán áthaladva felkapta a terített asztalról, az asszony tányérja mellől az odakészített őszirózsacsokrot a hallókészülékkel, s a rekamiéra, a díszpárna alá rejtette. A harc már elérte az utcát, a ház felé közeledett. Szerencse, hogy a konyha ajtaja, ablaka hátrafelé, a kis kertre nyílt.

Az öregember visszament a szobába, leszedte az asztalt, s az abroszt, az evőeszközt és a tányérokat tálcán kivitte a konyhába.

- Mit csinálsz? - kérdezte az asszony. - Még csak most terítesz? S miért itt a konyhában?

- Hát? - kérdezte az öregember.

Az asszony szembefordult vele, és a szemébe nézett.

- Elfelejtetted, édesem? - kérdezte egy idő múlva.

- Mit?

- Hogy ma van a születésnapom - mondta az öregasszony csöndesen mosolyogva, de a homloka egy kissé kipirult. - S hogy a születésnapomon a szobában eszünk?

Az öregember is elpirult, minden ránca kivörösödött.

- Elfelejtettem - mondta, s a tálcát letette a konyhaasztalra, mert reszketett a keze. - Nem is értem, hogy felejtettem el.

- Nem baj, édesem - mondta az asszony -, legalább nem lesz ételszag a szobában. Nézz csak ki az előszobába, úgy tetszik, mintha kopogtak volna.

- Ilyen későn? - mondta az öregember.

- Mit mondasz? - kérdezte az asszony.

- Ilyen későn senki sem jön hozzánk! - kiáltotta az öregember.

- Pedig hallom, hogy zörögnek - mondta az asszony.

Az öregember kiment az előszobába. A kijárat ajtóhoz nyomta fülét; úgy tetszett neki, mintha az imént hallott lövés az utcájukban, épp a kerti kiskapuval szemben dördült volna el. Leguggolt, eszébe jutott, hogy egy eltévedt golyó átverheti az ajtót. A szél sivitása és a diófa ágainak vad zörgése, mint rádióban a zavarás, ráfeküdt az utcai hangokra, de az öregember úgy vélte, kihallja alóla néhány szaladó, nehéz bakancsos láb csattogását, amint a ház felé közeledve egyenletesen kipontozzák az utca sötét kövezetét. Megint egy sorozat!

- Gyere vacsorázni, édesem! - hallatszott az asszony hangja a konyhából.

- Rögtön megyek! - kiáltotta az öregember.

- Jött valaki? - kérdezte az asszony a konyhából.

- Senki! - kiáltotta az öregember.

- Nem értem - mondta az asszony.

- Senki sem jött! - kiáltotta az öregember. Szikár, kiaszott teste már évek óta nem izzadt meg, de most nyirkos lett a tenyere, s a homlokát is kiverte a víz.

- Gyere már - mondta az asszony a konyhában -, mert elpang az étel.

- Mindjárt megyek! - kiáltotta az öregember. - Csak megnézem a kutyát, hogy még nem jött-e rá a fájás.

A kutya nyugodtan feküdt kosarában, az előszobából nyíló kis, sötét benyílóban. Még nem lihegett. Az öregember gyorsan megsimogatta fejét, aztán visszament az előszobába. A szél egyenetlen szünetjelei között még hallani lehetett egy-egy géppisztolysorozatot, de egyre tompábban, elmosódva a természet hangosabb adásában. A lövöldözés elvonult a ház elől.

- Miért nem jössz már vacsorázni? - mondta az asszony a konyhában. - Elpang az étel.

- Már megyek! - kiáltotta az öregember. - Már tálalhatsz.

Visszament a benyílóba, ahol egy üveg vörösbort rejtegetett a születésnap vacsorához; aztán a hálószoba szekrényéből kivette a sötét kabátját, felöltötte, a másik kabátot siettében a rekamiéra dobta.

- Hol maradsz ilyen soká? - mondta az asszony a konyhában. - Csak nem vagy rosszul?

- Dehogy vagyok rosszul! - kiáltotta az öregember. - Kitűnően vagyok!

Még egyszer kiment az előszobába, fülét az ajtóra nyomva hallgatódzott. Izgalmában egy gépies mozdulattal elcsavarta a villanykapcsolót, a sötét előszobában kigyulladt a villany, tehát újra hátra kellett fordulnia, hogy eloltsa. A szobában is eloltotta a villanyt. Amikor kinyitotta a konyhaajtót, s az erősen kivilágított, szeretett, tiszta helyiségben - mint egy képeslapon - megpillantotta a terített asztalnál ülve, kopott, tiszta gyászruhájában, ezüstös fejével, kezében a hosszú, csillogó kötötökkel s az ölébe lógó sűrű harisnyával a békésen mosolygó öregasszonyt, aki természetesen nem hallotta meg az ajtónyílást, idegességében megbotlott a vakító kifényesített sárgaréz küszöbön: az előszoba felől ezúttal félreérthetetlen, erős kopogás hallatszott.

- No, csak hogy itt vagy! - mondta az asszony! - Miért álltál meg?

Újra dörömböltek az előszobaajtón, bent a benyílóban a kutya is elvakkantotta magát, de nem jött ki a kosarából.

- Mit rejtegetsz a hátad mögött? - kérdezte az asszony. - Már megint valami huncutságon töröd a fejed?

- Kopognak - mondta az öregember.

- Dehogy kopognak - mondta az asszony. - Semmit sem hallok.

- Azt mondom, hogy kopognak! - kiáltotta az öregember. Az asszony elmosolyodott. Az öregember hátán végigfutott a hideg: undorodott ettől a magabiztos mosolytól s körülötte a világos konyha és a terített asztal émelyítő tisztaságától. Az előszobaajtón újra dörömböltek.

- Még most sem hallok? - kérdezte halkan. Megfordult s a szobán át, melynek ezúttal nyitva hagyta az ajtaját, ismét kiment az előszobába. A kulcs kétszer volt ráfordítva a bejárati ajtó zárjára. Egy ismeretlen fiatal férfi lépett be, kezét ágyékára szorítva. Az arca is véres volt.

- Zárja be az ajtót mögöttem! - mondta. - Oltsa el a villanyt!

- Kit keres, fiam? - kérdezte az öregember háta mögül az asszony, a szoba nyitott ajtajából.

- Azt hiszem, átlótték a herémet - mondta a fiatalember.

- Mit mond? - kérdezte az asszony. - Nem értem. Mit mond?

- Megsebesült! - kiáltotta az öregember, az asszony füle felé hajolva.

- Ne kiabáljon! - mondta a fiatalember. - Lehet, hogy még itt mászkálnak a ház körül.

- Mit mond? - kérdezte az asszony. - Miért motyognak mind a ketten?

Az öregember a füléhez hajolt.

- Azt mondja, hogy átlótték a combját.

- Mit? - kérdezte az asszony.

- A combját - mondta az öregember.

Az asszony rámosolygott az idegenre.

- Üljön le arra a székre a sarokban, fiam! - mondta. - Várjon egy percig! Mit akarsz vele csinálni? - kérdezte az öregembertől, miután mindketten bementek a szobába, s az asszony behúzta maga mögött az ajtót. - Itt akarod tartani?

Az öregember rábámult.

- Itt nem maradhat - mondta az asszony. - A ruhája csupa vér. Hova fektessem? A rekamiét is bevérezné.

- Bevérezné - mondta az öregember.

- Hát persze - mondta az asszony. - Kísérd át Molnárékhoz, azoknak három szobájuk van.

- Azoknak sincs üres fekhelyük - mondta az öregember.

- Miért nem teszed le már azt a borosüveget a kezedből? - mondta az asszony. - Kísérd át az öreg Tímárhoz, ott most van egy üres ágy.

- Még nem temették el - mondta az öregember. - Még el sem szállították a házból.

Az asszony ránézett ezüst hajkoronája alól, ezúttal nem mosolygott.

- Itt nem maradhat - mondta. - Hol lótték át a combját?

- Nem tudom - mondta az öregember.

- Persze hogy bevérezné az egész rekamiét - mondta az asszony. - Nem engedem, hogy itt maradjon.

- Itt nem maradhat, fiam - mondta kint az előszobában a széken elnyúlva ülő fiatalembernek, aki még mindig az ágyékára szorította a kezét. - Ha nem tudná, nekem három fiam veszett oda a háborúban, kettő a harctéren, a harmadikat, az utolsót pedig kivégezték a nyilasok. Nekem elegendő volt ebből, hagyjanak minket békében! Menjen el, fiam, nem haragszom magára, de menjen el! Ebben a házban már csak két halott számára van hely.

A fiatalember ülve maradt.

- Nem hallotta, hogy mit mondtam? - kérdezte az asszony. Nálunk nincs hely. Az uram majd átkíséri a szomszédba.

Amikor az öregember egy negyedóra múlva visszajött, az asszony a konyhában ült a terített asztal mellett, és kötött. A tűzhelyen takaréklángra csavarva, két lábasban várt az étel. Az öregember az előszobába ment, felakasztotta felöltőjét a fogasra, az otffelejtett üveg bort kihozta a konyhába, és az asztal közepére állította.

- Gyere csak közelebb! - mondta az asszony. - Úgy látom, téged is bevérezt.

- Hol? - kérdezte az öregember, letekintve ruhájára.

- Gyere csak közelebb! - mondta az asszony. - A gallérod véres. Úgy látom, az inged is.

Az öregembernek nemcsak a gallérja s az inge volt véres, hanem a kurtára nyírt, ősz bajsza is és a szája sarka.

- Édesem, vérzik az orrod - mondta az asszony. - Gyere be a szobába, lefektetlek.

- Nem kell - mondta az öregember. - Majd leülök egy székre, s hátrahajtom a fejemet.

De mire beért a szobába, hirtelen megtántorodott. Minthogy az asszony úgy látta, nem bírta az ágyig eltámoogatni a nehéz csontú, magas testet, lefektette a konyhaajtó mellett álló széles, füzöld rekamiéra, a nadrágzsebéből kivette a zsebkendőjét amely szintén véres volt -, az orra alá szorította, aztán hogy vízszintesen feküdjék, kihúzta a feje alól a nehéz díszpárnát. Az őszirózsacsokor a nagyothalló készülékkel a földre esett. Az öregasszony felemelte, a rekamié előtt álló asztalra tette. Szerencsére volt egy kis csomag vattája a fehérműs szekrényben, amivel elérkesztheti a vérezést. Az öregember tarkójára hidegvizes borogatást tett, kifűzte, levetette cipőjét, a lábát letakarta az öreg kockás pléddel. De az öregembertől úgy dőlt a vér, hogy néhány perc alatt átnedvezte az orrába szorított vattadugókat. A füzöld rekamié is véres lett, szerencsére az öregember nem vette észre. Az asszony felhúzta a redőnyt, kinyitotta az ablakot. Az öregember ismét meghallotta a géppisztolyok zsinóron húzott ropogását.

- Oltsd el a villanyt! - mondta. Az asszony eloltotta.

- Jót tesz a friss levegő? - kérdezte.

- Igen - mondta az öregember. - Megtaláltad?

- Igen - mondta az asszony.

- Megnézted?

- Még nem - mondta az asszony. - Jobb, ha most nem erőlteted a beszédet.

- Ne haragudj, Rozi - mondta az öregember -, azt hiszem, jó hasznát fogod venni.

- Elég jól hallok én így is - mondta az asszony. - Kár volt azért a sok pénzért.

- Hallod a lövöldözést?

- Hallom - mondta az asszony. - Ne erőltess most a beszédet!

- Ugye, sötétben jobban hallasz? - kérdezte az öregember.

- Jobban - mondta az asszony. - Még vérzel, édesem?

- Nem tudom - mondta az öregember. - Lehet, hogy elállt.

A házban nem volt több vatta, s a hideg vizes borogatás sem használt. Az öregember orrából dőlt a vér. Az asszony nem vette ki kabátját a szekrényből, nehogy az ura észrevegye, hogy elmegy az orvosért.

- Hová mész, Rozi? - kérdezte az öregember, amikor kinyílt a konyhaajtó, s a villany hosszúkás, sárga négyszöge befeküdt a szobába.

- Mindjárt jövök - mondta az asszony. - Azt hiszem, a kamrában van még valahol egy csomag vatta.

A nyitott konyhaajtóban egy pillanatra megállt, hallgatódzott. A szeretet visszaadta hallását. A lövések a közelben pattogtak, szeszélyes időközökben, melyeket csak az eső lágyan susogó csevegése töltött ki. Az asszony, kendőjét a fejére borítva, átszaladt a hátsó kerten, majd Molnárek udvarán át kifutott az utcára. Az utca sötét volt, szétlótték a lámpásokat. Tócsák fröccsentek szét a lába alatt, bemocskolták tiszta fekete ruháját. A házakban mindenütt leengedték a redőnyöket, vagy eloltották a villanyt; emberek jelenlétét csak a lövések árulták el, melyek hol szórványosan pattogtak, hol láncszerűen egymásba fűződtek. Az öregasszony továbbfutott a sötétben, de a szája reszketett félelmében. A sötétség félelmetesebb volt a lövéseknél, mert már azt példázta, ami a lövések után következik. Az öregasszony futtában néha felnézett az égre, de az is egyenletesen sötét volt; ezúttal még a Pest felől az égre vetődő vörhenyes derengés is hiányzott róla. Az öregasszony nem imádkozott, csak félt. A következő utca is sötét volt. A szeme már megszokta a sötétséget, de csak annyira, hogy különbséget tudott tenni a nem létező tér és a létező tárgyak között, amelyek alaktalanságukban félelmetesebbek voltak amannál. Kifutott az úttestre, ott kevesebb volt a tárgy. Eddig még nem esett el. Ha nem volnának emberek a sötétség mögött, talán boldogan halna meg. Csak az emberektől félt. Hogy eljusson az orvos lakására, egy keskeny utcán kellett áthaladnia, melynek túlsó vége a Marx térre nyílt. Ez az utca is sötét volt, csak a torkolatában égett egy lámpás, mely véletlenül éppen megmaradt; mögötte, a halványan csillogó esőfonalak között épp egy meghajló emberi alak szaladt át a tompa fényen, amikor az öregasszony az inenső végén befordult az utcába. A tér maga, ámennyire az utcáról meg lehetett állapítani, szintén teljesen sötét volt, és visszhangzott a lövésektől. Az orvos közvetlenül az ostromlott Tanácsháza mögött lakott, melynek egyik emeleti ablakában egy géppuska torkolatúze időnként egy-egy félkör alakú, pontozott fénycsikot rajzolt a sötétségbe. Az öregasszonyt két golyó érte. Néhány lépésnyire az orvos kapujától esett össze, arccal az ég felé. Nem hunyta be szemét. Nem érzett fájdalmat, s egy ideig majdnem boldog volt: nincs többé miről elszámolnia. Később, ahogy egyre több vért vesztett, újra félni kezdett, de már nem az emberektől.

Az öregember a rekamién is sok vért vesztett. Egy időre el is aludt gyöngeségében. Amikor felébredt, fázott, följebb húzta: magán a kockás plédet. Szerette volna, ha becsukják az ablakot; az utcáról a hideg őszi szél egyenesen a rekamiéra csapott. Az asszonyt hiába szólongatta, nem felelt. A nyitott konyhaajtón át még mindig hallani lehetett a lábosok fortyogását.

- Rozi! - kiáltotta. "Mégiscsak jó, hogy megvettem neki" gondolta egy idő múlva, az asztalon heverő kis fekete hallókészüléket nézegetve. Szerette volna, ha becsukják az ablakot, de az asszony nem felelt. Felállni nem mert, nehogy újból eleredjen az orra vére. A nyitott ablakon a szél beverte az esőt. Az öregember boldog volt, hogy megvette a hallókészüléket. Amikor a kutya az előszoba benyílójában felnyögött, mégis felkelt. Mire leült az állat kosára mellé, egy kis számolyt húzva maga alá, az első kölyök, aránytalanul hosszú, gilisztaszerű farkával s rózsaszín talpaival már a kosárban kapálódzott; az alá terített pokróc egyik ránca tele volt magzatvízzel. A benyílót csak az előszobából beszűrődő villanyfény világította meg. Csönd volt a lakásban, a kutya is - minden életerejét összegyűjtve - hangtalanul dolgozott, csak nyelvének érdes súrlódása hallatszott az újszülött síkos, fekete szőren. Ha egy-egy újabb tolófájdalom egy percre megállította, a fájdalom elmúltával nyomban visszafordította fejét elsőszülöttje felé, s odaadó piros nyelvvel újra mosdatni kezdte. Bentről a szobából időnként kihallatszott a nyitott ablakszárnyak csikorgása.

Az öregember sóhajtott, a gyomra reszketett izgalmában. A második kölyök is fekete volt üvegesen csillogó magzatburka alatt. A lakásban minden csöndes volt, csak a konyhából hallatszott be a lábosok fortyogása. Az utcán is elállt már a lövöldözés. Az öregember nem tudta rászanni magát, hogy otthagyja a kosarat, s behívja az asszonyt a kamrából, pedig nyilván már nem lesz szüksége az új vattacsomagra. Tenyerével megtámasztotta a kutyát, mely jobb mellső lábára nehezdedve, nyakát ívben hátrafesztette, kemény testének minden izma reszketett. Mialatt kivetette harmadik fiát, az első már talált egy csecsbimbót, és szopni kezdett. A második kölyök csikorgott, mint egy kenetlen ajtó. Az anya felváltva nyalta őket. A harmadik kölyök elrágott köldökszínójából egy kis vér szívárgott a pokrócra.

Az öregember bement a szobába, és becsukta az ablakot, hogy az újszülöttek meg ne fázzanak a huzatban. Sajnálta, de egy kissé gyűlölte is őket. Amikor újra leült a számolyra, ősz fejét tenyerébe hajtva, a kutya egy pillanatra az oldalára feküdt, és száját kinyitva, lógó nyelvvel ránézett. Nagy, fekete szeme ragyogott a boldogságtól. Az öregember megsimogatta. Nem tudta, mennyi idő múlt el, amióta a számolyon ül, és a kutya nyelvének fáradhatatlan, érdes súrlódását hallgatja a csöndes lakásban, de nem érzett fáradtságot, s a szívébe valami furcsa kis boldogság költözött. Annyira el volt foglalva gondolataival, hogy meg sem ütközött azon, hogy az asszony még mindig nem jött vissza a kamrából.

A kutya ismét megmerevítette farkát: egy újabb tolófájdalom kezdődött.

DÉRY TIBOR: KÉT ASSZONY (1962)

1. ALLEGRO

Reggel, mielőtt becsöngetett volna anyósához, a kis kertés házba, Luca megállt az ajtó előtt, kivette retiküljéből apró, kerek tükrét, s megvizsgálta, vajon könnyei nem mázolták-e el fekete szempillafestékét. A tükör megvillant a napban, egy vakító fénycsóvát lövellt vörösen visszacsillanó hajára. Beszűkített szemmel, a nyomkereső vadászkutya szenvedélyes tárgyilagosságával vizslatta arcát; be is púderezte egy kissé a biztonság kedvéért, két könnyű, gyors mozdulattal utánarajzolva a száját: még Irén, az öreg házvezetőnő előtt is restellte volna, ha kisírt arccal látja. A nyitott konyhaablak felől vajás pirítósnak a szaga érzett, ez valamennyire könnyítette a lelkén. Az ajtó előtt állva még néhány pillanatig "koncentrált", aztán egy megszokott mozdulattal dacosan megrántotta a vállát. Eddig-már majd egy éve-mindennap szerencsésen túljutott a délelőttökön.

Bal kéz felől, a bejárat három kőlépcsője mellett a nagy szpireabokor már virágzott; mint egy vízesés eresztette le villogó fehér hullámaint a kis pázsitzegélyre. A kerítésen túl, az országúton négy asszony beszélgetett, száz lépéssel arrébb négy liba állt mozdulatlanul a porban.

- Ma bal lábbal kelt az öreg nagysága - mondta Irén.

Luca megcsókolta az öreg házvezetőnő piros, gömbölyű képét.

- Felkelt? - kiáltotta kacagva. - Krisztus lejött és csodát tett? - A piros képű házvezetőnő elnevette magát. Az öreg nagyságát, Luca kilencvenhat éves anyósát hét évvel ezelőtt egy idegyulladás ágnak döntötte, azóta mind ritkábban kelt fel az ágyból, de sohasem délután hat óra előtt, amikor - fogyó erejével számtani arányban - kezdetben ötvenszer, majd lassan csökkentve a napi adagot, tíz-tizenöt-ször ide-oda végigjárta hosszában a szobát. Az utolsó évben ért le tízig, de annál alább még nem jutott. - Azon füstölög már az este óta, hogy még mindig nem kapott új terítőt a kacsájára. Sós süteményt tetszett hozni?

- Egy mázsával - mondta a fiatalasszony. - Magának is hoztam pénzt a háztartásra, Irénke.

- Egy mázsával?

Luca elnevette magát; nevetése ellenállhatatlan volt, muszáj volt vele nevetni. - Ló... - mondta. - Ötszázat hoztam egyelőre, elég lesz?

- Annyi már nem is kell ebben a hónapban - mondta a házvezetőnő.

A fiatalasszony kinyitotta fehér, zsák formájú retiküljét, belekotort. Nem tartott benne rendet; a néhány összehajtogatott bankjegy, melyet ma délelőtt kapott a Bizományi Áruházban a régi kékróka stólájáért, legalul gyűrődött a teasütemény, a selyempapírba csomagolt kis terítőt, a púderesdoboz, rúzs, pénztárca s tükör alatt, néhány zálogcédulával és egy végrehajtói értesítéssel együtt, melyet aznap reggel kézbesítettek ki a lakásán. Egy-kettő-három-négy-öt - számolta s finom, mozgékony arca, melynek összejátszó vonásai sohasem nyugodtak el, a pénz olvasása alatt egy percre mélységesen elkomolyodott. - Nem baj, majd elszámoljuk, ha marad. Nem kell spórolni, öreganyám - mondta, s már újra nevetett. - Más baj nincs?

- Nincs. Maradt pénze magára?

- Dögivel - mondta a fiatalasszony.

A tiszta kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakkozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, az ablak előtt álló ákac egy csóva fullasztóan édes illatot küldött, mely egy pillanatra elnyomta a vajás pirítósnak ropogós szagát. - A postás még nem volt itt? - kérdezte a fiatalasszony.

- Még nem.

- Majd nézzen ki időnként a levélszekrényhez, Irénke, mert ma levél jön Amerikából - mondta a fiatalasszony. Azt szeretném, ha addig olvasná el, amíg itt vagyok.

- No, már megint csönget! - mondta a házvezetőnő. Három-négy türelmetlen rövid berregés hallatszott. - Ha reggeli óta nem csöngetett be már legalább tízszer, akkor egyszer sem. Úgy jár rá a keze, mintha viszketne neki.

- Maradjon csak, majd én bemegyek - mondta a fiatalasszony.

Az ajtóban állva, melynek nyílását az ágyban fekvő, kissé tompa fülű öregasszony nem hallotta meg, egy darabig elnézte a nagy fehér vánkások közé süppedt hosszúkás, halvány arcot, melyet egy álla alatt szalaggal összekötött fekete bársony főkötő foglalt keretbe; a behunyt szemek alatt az arc csontszerkezetéből kiemelkedő nagy, egyenes, sárgás orr mintha már a majdani halotti maszkot idézné. A könnyű, sárga pehelypaplan alatt a testnek egyetlen porcikája sem mozdult; az emelkedősülyedő mellkas mozgását sem lehetett látni. A fiatalasszonynak újra "koncentrálnia" kellett: a szeme már-már könnybe lábadt. Törékenyen s izmosan állt a kűszöbön, szép hosszú nyakán hátravetve fejét, mintha hatalmas bronzvörös kontya súlya húzná a föld felé, orrcimpái remegtek, kis gömbölyű hasa megfeszült izalmában. - Hülye tyúk! - mondta magának dühösen, hogy újra erőre kapjon. A nap hátulról sütött a hatalmas ágyra, s a dagadó vánkások között elvesző, sovány, fehér arca, melyet már csak a fekete bársony főkötő mentett meg az elmúlástól. A fiatalasszony elfintorodott, ingerülten toppantott.

Az ágyban fekvő kinyitotta a szemét, az ajtó felé nézett.

- Kezit csókolom, mama - kiáltotta Luca, már újra világosan csengő, vidám hangján.

- Már annyit csöngettem, Irén - panaszkolta az öregasszony kissé rekedten, s homlokát ráncolva újra az ajtó felé nézett. - Még mindig nem kész a vajás pirítósnak?

- Én vagyok, mama - kiáltotta Luca. - Egy perc múlva kész lesz.

Az öregasszony gyanakodva nézett az ajtó irányába. - Ki az? - kérdezte.

Jóllehet már több mint hetven éve élt Magyarországon, szülővárosának, Bécsnek németes hangszínei még nem koptak le hangszálairól. Folyékonyan beszélt magyarul, de azért a német nyelv fordulatai vagy olyik itt tartózkodása kezdetén félrehallott s eltorzított magyar szó, melyet konok emlékezete nem engedett ki fogásából, még gyakran ki-kibújt szokincsből, s mindannyiszor fékezhetetlen, szünni nem akaró nevetésre ingerelte menyét. Szívesebben olvasott is még németül, mint magyarul, ezekben az utolsó, ágyban töltött években szinte kizárólagosan már csak fiatal lány korának imádott emlékeit, Goethét és Schillert, olykor - kissé unatkozva egy kötet Thomas Mann-t, s a vendéglátó ország iránti udvariasságból a magyar Lukács György német tanulmányait Goethéről, melyeket nagy, férfias, gót betűs kézírásával számtalan széljegyzettel s felkiáltójellel látott el; feljegyzéseit - javarészt idézeteket az olvasott könyvekből, melyek néha több oldalt is kitettek - az ágyban fekvők jellegzetesen eltorzult s már erősen reszkető betűivel ugyancsak anyanyelvén vetette, háztartási elszámolásokkal váltakozva, egy kemény fedeles iskolai füzet kockás papírjára. A könyveket, nyolc-tíz kötetet, a füzetekkel, egy csomag édes keksszel, egy csomag sós süteménnyel s egy zacskó csokoládébonbonnal együtt melyből naponta egy szemet evett - a széles ágy fal menti szegélyén raktározta el, pontosan meghatározott sorrendben, úgy, hogy jól a keze ügyébe essenek, s ne kelljen Irént ezért is becsöngetnie. A rádió az ágy lábánál állt, Kossuthra beállítva; így egy hosszú villanydrótra felszerelt kapcsolókörte segítségével - amelyet még fia szereltetett fel - bármikor maga kinyithatta, s a házvezetőnőt csak akkor kellett beszólítania, ha a tintával előre megjelölt műsor szerint Petőfi szolgáltatta a kiválasztott művet, s a készüléket át kellett állítani. De az elmúlt néhány hónapban erre már mind ritkábban került sor; az öregasszony a nap java részében csukott szemmel, mozdulatlanul feküdt az ágyában, nem lehetett tudni, szendereg-e vagy régi emlékeit örli még mindig eleven agyában, vagy rövid jövőjéről ábrándozik; csak akkor elevenedett meg, ha Irén saját ebédjéből egy kevés - tiltott paprikás krumplicival vagy káposztás kockával vendégelte meg, vagy délelőtt eljött a menyé. - Maga az? - mondta rosszkedvűen, fejét kissé felemelve a legfelső, halványlila selyemmel áthúzott kispárnáról. - Hozta nekem a sós süteményt?

- Persze, hogy hoztam - kiáltotta a fiatalasszony, széthúzva a zsákretikül száját, s óvatosan kiemelve belőle a kis selyempapír csomagot. - S mit hoztam még a mamának?

- Biztos virágot - mondta az öregasszony elégedetlen arccal, amely azonban rögtön kisimult, szeme, a még mindig szép fekete szeme is mohón felragyogott, amikor megpillantotta a kis csokor sárga árvácskát. - Maga sose tanul meg spórolni?

Luca közvetlenül az ágy elé lépett, s szemét kiforgatta, hogy szinte csak a fehérje látszott, felemelt mutatoujjával hosszan megfenyegette az öregasszonyt. Addig fenyegette, amíg ez el nem nevette magát. - Jól van - mondta az öregasszony -, én azért mondom mindennap ugyanazt, mert maga mindennap ugyanazt csinál. Nem kell mindennap virágot hozni. Kölniviz tessék holnap venni nekem!

- S mit hoztam még a mamának? - kiáltotta Luca, belekotortva a retikülbe. Hosszan matatott benne, szándékosan nyújtva az időt, s közben kíváncsian figyelte az öregasszony arcát, amelyen most hirtelen kiütközött az agkori gyöngeség; az infantilis kíváncsiság magafeledkezett, nyitott szájú, együgyű tükrözése. A sötét szájüregből kilátszott egyetlen megmaradt foga. - Na, adja már ide! - mondta az öregasszony, egy idő múlva türelmét veszítve. - Vagy már elvesztette?

Amikor megpillantotta a selyempapírból kibontott kis himzett fehér terítőt, elpirult örömeiben. Követelődző volt, de a legkisebb szolgálatásért is gyerekesen hálás. - Jól van - mondta. - Tessék lehajolni és megcsókolni! - Kissé felemelte fejét, és vértelen ajkait csucsorítva egyik csontos kezét rákapcsolta a fiatalasszony telt fehér nyakára, maga felé húzta, és cuppogva megcsókolta homlokát. - Gyönygyörű! - mondta. - De honnét veszi maga azt a sok pénzt?

- Megkeresem, mama - mondta a fiatalasszony. - Nagy kurva vagyok, hisz tetszik tudni.

Az öregasszony egy darabig kerekre nyílt szemmel értetlenül nézett rá, aztán hirtelen kuncogni kezdett, s megfenyegette az ujjával. - Kurva? - mondta. - Ach menjen! Majd megmondalak Jánosnak, ha hazajön, s akkor kapsz két akkora pofát! - Az éjjeliszekrény felé fordította fekete főkötős fejét, és szemügre vette az alsó polcán álló porcelánkacsát. - Tessék rátenni! - mondta. Gyönygyörű! Legfőbb ideje volt, mert délután jön Hetényi professzor úr, s Irén izgatott lesz, s talán elfelejti megint elrámolni, mint a múltkor, s akkor tessék!

- Látott már olyat a professzor úr - mondta Irén, hirtelen megjelenve a nyitott ajtóban. - S különben is honnét veszi, hogy épp ma délután jön?

Az öregasszony - homlokát ráncolva - az ajtó felé nézett.

- Mindig hallgatódzik - sügta szemrehányóan a menyének, de mivel nagyothalló füle már nem tudta lemérni a hangerőt, lefojtott sziszegése úgy szólt, mintha ráfördmedt volna a szoba túlsó végében álló házvezetőnőre. - Dehog hallgatódzott! - kiáltotta gyorsan a fiatalasszony. - A vajas piritóst hozta a mamának.

- Hogy én hallgatódzom...

Luca cinkosan az öreg házvezetőnőre hunyorított.

- Hogy én hallgatódzom...

A nyitott ablakon át hangos libagágogás hallatszott be az utcáról.

- Hogy én hallgatódzom...

Luca hangosan elnevette magát. - Meg ne üsse a guta; Irénke - kiáltotta jókedvűen. - Ha így felfújja magát, biztos gutaütés a vége. Adja ide már azt a piritóst!

- Azért jön ma délután a professzor úr - mondta az ágyban fekvő öregasszony haragosan az ajtó felé -, mert már nagyon rég nem volt itt, legalább egy hónapja, s megígérte, hogy minden hónapban egyszer...

- Azért jön ma délután - mondta Luca csúfolódva -, mert a mama szerelmes belé, s ezért mindennap várja, hogy eljön, s majd eltársaloghat vele Goethéról, s nem akarja, hogy a professzor úr közben a pisijét lássa, hát ez csak természetes, Irénke, nem igaz?

- Mit mond maga? - kérdezte elpirulva az öregasszony. - Mit mond maga? - Ha akarta, az öregasszony egy szempillantás alatt megsiketült. - Miért kell mindig úgy sugdosódní, hogy az ember a saját szavát se hallja? - Luca hangosan felnevetett, odakint a ház előtt a libák újra elgágintották magukat. - Mit mond maga?

Hetényi professzor azért nem járt már oly régen a kis kertés házban, mert négy hónappal ezelőtt meghalt, de ezt az öregasszony előtt, aki már nemigen tudta számon tartani a földi idő múlását, gondosan eltitkolták. - Ne is tagadja a mama, hogy szerelmes a professzor úrba - mondta Luca -, mert különben kinek a számára tanulná meg betéve azokat a Goethe-idézeteket.

Az öregasszony az időközben a szájába beakasztott protézisével lassan ropogtatta a piritóst. - Dumme Gans - mondta. - Kinek?... kinek?... Magamnak. A piritós is magamnak eszem.

A fiatalasszony leült az ágy mellett álló kis sárga selyem karosszékbe, átvette egymáson lábát. - Mondja csak, mama, a professzor úr tényleg olyan szellemes, ha németül beszél?

Az öregasszony nem felelt, megvető arckifejezéssel tovább morzsolgatta a piritóst.

- Lehet, hogy szellemes, ha németül beszél - mondta Luca. - Egyébként, ha magyarul csacsog, akkor is kedves. Csak ne volna olyan csúnya!

Az öregasszony még nem vette észre, hogy ugratják. - Nem lehet mindenki olyan szép, mint maga - mondta, a homloka egy kissé elpirult.

- Én szép vagyok, mama? - kérdezte Luca.

Az öregasszony megállította szájában a falatot, s kilenc évtized tapasztalatain edzett, kitanult öreg női szemét vizsgálódva menyé arcára függesztette, mely most összes élveteg pörusaival az ablakon behulló napfényben és ákácillatban fürdött. - Csak volna maga olyan okos - mondta egy idő múlva elégedetlenül.

- Olyan okos, mint ki?

Az öregasszony újra elindította protézisét, nem felelt.

- Olyan okos, mint a professzor úr?

- Dumme Gans - mondta az öregasszony.

Luca jókedvűen elnevette magát. - Majdnem elfelejtettem, hogy tegnap telefonált a professzor úr - mondta. - Csak egy napra ugrott fel Szegedről, s nem tudott eljönni a mamához, de kézcsókját küldi. Azt mondta, hogy a mama száz évig fog élni, hát ne búsuljon, mert még sokszor láthatják egymást.

Az öregasszony tovább evett, de a szeme sarkából egy gyanakvó tekintetet vetett menyére. - Nekem is mondta, hogy száz évig fogok élni - dünnyögte egy idő múlva. - Magának mondta most telefonon ugyanaz?

A fiatalasszony behunyta szemét, fejét a karosszék napsütötte támlájára hajtotta.

- Maga nem csinál velem bolondot? - kérdezte az öregasszony.

Luca behunyt szemmel maga elé mosolygott, igent intett.

- Hogyhog? Becsap maga most engem? - kérdezte az öregasszony hitetlenül.

- Persze - mondta Luca.

Az öregasszony nagy naiv szemével ránézett; most már tényleg nem tudta, mit tartson a professzori jóslatról. De ha a menyé nevetett, akkor - bármennyire meg is volt bántva - a végén együtt nevetett vele, elébb csendesen, értetlenül göcögve - s ilyenkor csontos, szigorú arca szinte együgyűvé vált tájékozatlanságában -, majd egyre felszabadultabban, őszintébben, s jólelkűen beletörődvé abba, hogy a saját kárán nevet; a benne maradt aprócska tüske néha csak órák múlva vagy csak másnap szűrt bele emlékezetébe. - Maga most rászed, tényleg? - ismételte vidáman. A fiatalasszony felugrott, az ágy fölé hajolt, friss szájával összevissza csókolta a vánkosok közt reszkető kemény arcot. - Hogy képzeled a mama, hogy rászedem! - kiáltotta. - Hisz a minap együtt számítottuk ki, hogy a mama századik születésnapján ki lesz még életben, akit meg lehet majd hívni, s hogy milyen ruhát fogok felvenni. Azt mondtuk, hogy a kivágott piros selyemruhám, nem tetszik emlékezni?

- Jól van - mondta az öregasszony megnyugodva. - Nem a kivágott fehér selyemruha választottuk?

- Hol van az már! - mondta a fiatalasszony maga elé.

- Mit mondott maga?

- Semmit, mama.

- Jól van - mondta az öregasszony -, akkor adjon ide a szódavíz! Tényleg mondta magának a professzor úr telefonon, hogy százéves leszek?

Mialatt Luca megigazitotta az ágyában a félrecsúszott párnákat, s az öregasszony a hét év előtti ideggyulladás emlékeitől óvatosan jajított egyet-egyet, Irén újra bejött a szobába, s egy féltékeny pillantást vetve a fiatalasszony gyors, ügyes kezére, kivitte a kis fatálcán a kiürült tányért és poharat. - Nem aggat a mamának ez a sok könyv itt? kérdezte Luca, helyére simítva a paplant. - Hisz egyszerre csak egyet olvas!

- De a többin gondolkodom - mondta az öregasszony szigorúan. - Ahhoz maga csak ne nyúljon! - Megtanulta maga a német lecke?

Miután egy ideig hiába várt a feleletre, keskeny fejét a fiatalasszony felé fordította, s ráemelte rosszalló tekintetét. A tekintet oly hosszan tapadt rajta, oly elvesző s magafeledkezett volt, hogy az ember már azt hitte volna, elvesztette okát és célját, s értelmetlenül fénylik, mint az égitestek az űrben. Aztán egyszerre megint bekapcsolt az evilági forgalomba.

- Mit fog János szólni - mondta korholva az öregasszony -, ha visszajön, és maga még nem tud németül?

- János... János - dünnyögte Luca. - Örüljön, ha addig nem felejték el magyarul is.

Az öregasszony újra ránézett. - Mit mond maga?

- Unom Jánost - dünnyögte Luca halkán, de ezt persze meghallotta az öregasszony. - Unom Jánost - ismételte Luca hangosabban, hogy bizonyosan meghallja.

- Az hogy van, hogy ha János szoba kerül, azt a mama mindig meghallja, akármilyen halkán beszél is az ember? Unom a fiát, mama.

- Most maga megint rászed? - kérdezte az öregasszony nevetéstől kissé elferdült szájjal.

- Persze - mondta Luca.

Az öregasszony nem tudott mit felelni. De a menyé arcán nyugvó tekintete oly súlyos és ártatlan volt, hogy Luca nem bírta el sokáig; felvetette fejét, és rámosolygott az öregasszonyra. Ez rögtön készségesen visszamosolygott. - Tessék csak mondani, mama - kiáltotta Luca -, hogy is volt az, amikor egyszer Savanyúkúton jártak?

Az öregasszony eltűnődött. - Savanyúkúton?

- Igen - mondta Luca. - Amikor egy éjjel az egész család egy szobában aludt?
- És?
- Hisz tetszik tudni - mondta Luca -, amikor valamennyien egy szobában háltak, s a másik fia leleselkedett?
- A szegény Gyuri? Azt maga már nem ismerte.
- Az - mondta Luca -, a Gyuri. Amikor a mama este levetkőzött, s azt mondta a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak?
- Ach - mondta az öregasszony -, azt én már elmeséltem neked.
Luca rémosolygott. - De már nem jól emlékszem rá. Mikor is volt az?
- Ach, nagyon régen - mondta az öregasszony. - Talán ötven éve megvan.
- Több az - mondta Luca. - Most hány éves a mama?
- Kilencvenhat - mondta az öregasszony büszkén.
- No lássa! - kiáltott Luca. - Akkor meg még egészen fiatal asszony volt, amikor Savanyúkúton jártak, s nem kaptak csak egy szobát éjszakára. Legalább hatvan éve van már.
- Hatvan? - ismételte az öregasszony tűnődve. - Akkor én voltam harminchat?
- Olyasféle - mondta Luca. - No, tessék mondani, hogy is volt azzal a leleskelődéssel?
- Az úgy volt... - kezdte az öregasszony. Hirtelen elhallgatott, egy bizonytalan tekintetet vetett menyére. - De azt én magának már elmeséltem.
- De ha nem emlékszem jól - mondta Luca. - Arra emlékszem, hogy este volt, a gyerekek már ágyban feküdtek, s a mama le akart vetkőzni. Szép asszony lehetett a mama fiatal korában.
- Igen - mondta az öregasszony egyszerűen. - Nagyon szép voltam. Tudja maga, akkor jöttek divatba a nagy kalapok, amiket egy széles fekete selyem- vagy bársonyszalaggal le kellett kötni... hogy mondják... az állkapocs alatt, s az én uram adta nekem ajándékba egy nagyon széles fekete moirészalag, s ha azzal lekötöttem az állkapocsom alatt, akkor minden úrfi megfordult utánam az utcán.
- Meghíszem - mondta Luca. - Nemcsak az úrfik, még az urak is. Hetényi professzor úr is megfordult volna a mama után, ha akkor már ismeri.
Az öregasszony szemérmesen elmosolyodott. - Ugyan - mondta, hirtelen szigorúvá vált arccal -, a professzor úr akkor talán még nem is élt.
- Persze - mondta Luca. - S hogy volt tovább?
- Micsoda?
- Hát a leleskelődés?
Az öregasszony sovány ujjaival megtapogatta fekete főkötőjét. - Tudja maga - mondta elgondolkodva -, hogy ez a főkötő abból a széles fekete szalagból csináltak, amit akkor az uram adta nekem?
- De hisz ez bársony, mama - kiáltotta Luca nevetve -, a mama meg egy moiré selyemszalagot kapott.
- Mindegy - mondta az öregasszony elvörösödve. - Lehet, hogy az volt bársony. Na, mit akar maga tudni?
- Azt, mama - mondta Luca -, hogy akkor hogy vetkőzött le a mama Savanyúkúton?
- Egy szobában kellett aludni mindenkinek - mondta az öregasszony, s a hangja egy kissé berekedt, mintha megrokkant volna a hatvan év hosszú úrutazás irtózatosságtól, a tekintete is egyszerre megkopott -, az úgy volt, hogy mindenkinek egy szobában kellett aludni, s a gyerekek már az ágyban feküdtek, s én le akartam magamat vetkőzni. Tudja maga, hogy akkor a hölgyek még mідert viseltek, nagy, hosszú mідert, innét idáig, s azt az uramnak kellett felfűzni, s én nem akartam, hogy a gyerekek lássák. Eh - mondta hirtelen türelmetlenül -, ezt én neked már elbeszéltem.
- De ha nem emlékszem, mama - mondta Luca. - Azt tudom, hogy akkor azt tetszett mondani a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak.
Az öregasszony szórakozottan bólintott. - Azt mondtam.
- S amikor a mama vetkőzni kezdett, akkor biztonság okából hátranézett, hogy a gyerekek tényleg megfordultak-e.
- Igen - mondta az öregasszony. - Ott álltam alsószoknyában...
- Tévedés, nem alsószoknyában - kiáltotta Luca, az elfojtott nevetéstől meg-megrángó szájjal -, hanem bugyiban, bokáig érő csipkeszegélyes bugyiban...
Az öregasszony is elnevette magát. - Igen, bugyiban.
- S amikor a mama hátranézett, akkor azt látta, hogy János becsületesen a fal felé fordult, de a kisebbik fia...
Az öregasszony újra elnevette magát. - A Gyuri lekseledett...
- Igen, lekseledett - mondta Luca. - A hasán feküdt, és a fél szemével a mamára sandított.
- Hosszú, aranyszőke haja volt - mondta az öregasszony ellágyultan -, nagyon szép göndör aranyfürtjei, s azok közül lekseledett ki a szobába.
- S aztán?
- Mit aztán?
- Hogy volt tovább?
Az öregasszony nem felelt.
- Tessék csak folytatni - mondta Luca -, mert én már nem jól emlékszem. A mama egy nagy törülközővel letakarta a gyerekágy rácsát...
- Persze hogy letakartam - mondta az öregasszony révetegen.
Luca hangosan nevetett. - S akkor a tükrőből látta, hogy a háta mögött Gyuri meg-megráncigálja a törülközőt, és kikukkant rajta.
- Igen, kukkantott - mondta az öregasszony, s hogy kényelmesebben nevehessen, kiakasztotta a protézist a szájából, s beleeresztette az éjjeliszekrényen álló vizespohárba. - Kukkantott és röhögött.
- János pedig...
Az öregasszony most egyszerre felforrósodott az emléktől. - János pedig - mondta csöndesen - csak feküdt a falnak fordulva, s meg sem mozdult, szegényke.
- Már kisgyerek korában olyan becsületes volt, igaz, mama? - mondta Luca, kíváncsian nézegetve az öregasszonyt.
- Igen - mondta ez nagyon lassan s határozottan -, nagyon becsületes ember.
Behunyta szemét, a szobában csend lett. Az utcáról mély autódudálás huppant be a napfényben ragyogó szobába. Az öregasszony újra kinyitotta szemét, menyére nézett. - Dumme Gans - mondta hangosan, tagoltan -, maga azt hiszi, nem látom, hogy jobban emlékszik, mint én? Igenis, már akkor olyan becsületes volt, ezt akarta hallani maga?
- Egy nyavalyát - mondta Luca halkán, de ezt az öregasszony nem hallotta meg. Egy darazsat figyelt, mely az éjjeliszekrényen álló árvácskacsokor fölött körözött; nyakát nyújtogatva, félrefordított fejjel nézte, majd - elfeledkezve idegfájdalmáról - felkőnyökölt, s orrára ültette szemüvegét, a szája egy kissé kinyílt izgalomban.
- Maga szereti János? - kérdezte egy idő múlva rekedten. Elfáradt, visszaereszkedett vánkosai közé, levette szemüvegét.
- Egy nyavalyát - mondta Luca.
Az öregasszony méltatlankodva összeráncolta homlokát. - Jól van, most maga ne vicceljen - mondta rekedten -, mert én komolyan beszélem. Ha szereti János, akkor mondja meg neki, ha hazajön Amerikából, hogy nem kell olyan nagyon önféjesnek lenni.
- Miért, mama? - kérdezte Luca kíváncsian.
Az öregasszony hallgatott. Maga elé nézett, a szája egy kissé megint elnyílt befelé figyelő izgalomban. - Nem baj - mondta. - Maga csak mondjon meg neki!
- De miért, mama? - kérdezte Luca.
Az öregasszony megint nem felelt. Egy kissé felemelte fejét, a szeme sarkába becsúsuló tekintettel igyekezett elfogni az árvácskák fölött zúgó nagy darazsat, egy ideig nézte, újra visszajejtette fejét halványlila kispárnájára. - Egyszer én figyeltem ilyen darázs - mondta rekedten -, nagyon-nagyon régen volt. Az is így zúgicsált ilyen sárga árvácskák fölött, aztán leült az egyikre, s mert nagyon nehéz volt, az árvácska gyorsan átfordította fejét, s mélyen lehajolt a föld felé. Tetszik tudni, ha nem hajolt volna meg, akkor talán eltört volna a... hogyishívják... a szára.
- Ezt mondjam meg Jánosnak? - kérdezte Luca.
- Igen - mondta az öregasszony.
- Előbb kellett volna - mondta Luca.
- Mit mond maga?

- Nem szóltam semmit, mama - mondta Luca.

- Nem is kell - mondta az öregasszony.

- Maga csak mondjon meg neki.

- Miért nem a mama mondja meg?

Az öregasszony a menyére nézett, fáradtan legyintett. - Nagyon sokára jön haza - mondta, mereven maga elé bámulva. Szerencsére Irén ismét bejött a szobába; kedvesen gömbölyű, sima piros arca - mintha ünneplőbe öltöztette volna - csupa ragyogás volt, ősz haja is megcsillan a napfényben. Az öregasszony rögtön meglátta kezében a levelet. Felült, a szája kinyílt, de nem tudott megszólalni.

- Levelet tetszett kapni - mondta Irén, fél szemével Luca felé kacsintva.

Az öregasszony egy mély lélegzetet szedett. - A János?

- Honnét tudjam! - mondta Irén, az ágy mellé lépve -, nem olvastam el.

De ezúttal az öregasszonyt a közömbös hang játékaival nem lehetett becsapni: mintha földrengés rázta volna meg s alakította volna át egy szempillantás alatt az egész szervezetét, a szeme kitágult, hosszú, csontos arcának üregei megteltek, kiszínesedtek, melle zihálva emelkedett, süllyedt a könnyű világosságra ágykábát alatt. Az izgalom iszonyú súlya kisajtolta lelkét a felhámrá, a szem szivárványhártyájára, még a színtelen körmeire is, s kevés megmaradt, felvillanyozott ősz hajába. Kinyújtotta mind a két reszkető kezét, az egyikkel a levelet ragadta magához, a másikkal átölelte az öreg házvezetőnő nyakát, fejét magához húzta, megcsókolta. Annyira kifáradt, hogy percekbe telt, amíg rászánta magát, hogy feltépje a borítékot, s kiráncigálja belőle, széthajtogassa a géppel írt levelet. - Adja ide a nagyítóüveg, Irén - mondta lihegve. Feltette a szemüvegét, s reszkető kezében a nyeles nagyítóüveggel elolvasta, olykor szüneteket tartva, mintha kifulladt volna, majd egy-egy mély sóhajjal újra kezdve a hosszú, négyoldalas levelet, amelyet ezután egy hétig, naponta többször is elő fog szedni, s az első betűtől az utolsóig átszítálni telhetetlen emlékezetébe.

"...ezúttal igyekszem kipótolni a múltkori rövid leveletem, igaz, hogy most talán még kevesebb időm van, mert... s most jön a nagy újság!... a filmemen az utolsó sémításokat végzem, egy hónap múlva befejezem, s utazom haza. Ezt akartam elsőnek közölni, hogy egy jó hírrel kárpótoljam mamát a hosszú várakozásért. Mához egy hónapra tűzték ki a film bemutatóját New York legnagyobb filmszínházában, melyben egyszer harmincezer ember fér el, most épül a város közelében, egy kétezer méter magas hegy tetején, s a bemutatóig el kell készülnie, mert az én filmemmel akarnak nyitni, a tetejéről fél Amerikát belátni, egészen a Cordillerákig s az Andesekig, nem szólva az Atlanti-óceánról, amely itt éppolyan kék, mint az Adria Abbáziában, ahol egyszer együtt nyaraltunk mamával. A filmszínháznak persze külön repülőtere lesz, mert a gazdag emberek egész Amerikából a saját repülőgépeikön járnak majd ide; a városból pedig, mármint a hegy lábánál elterülő New Yorkból külön helikopterszolgálat szállítja majd a nézőket, fejenként egy dollárért. A bemutatóra nagy ünnepélyt készítenek elő, de erre majd később térek rá, előbb arról szeretném megnyugtatni, hogy a sok munka dacára makkegészséges vagyok s nagyon jókedvű, hogy most már hamarosan hazamehetek, s noha napi tíz-tizenkét órát dolgozom, azért mindennap egy órát sportolok, hogy el ne hízzak, bokszolok, repülőgépet vezetek, sétálok és úszom. Mármost a mama azt kérdezi természetesen, hol úszom. A saját úszómedencémben, a parkban. Ennek külön története van.

Mama tudja, hogy eddig a Waldorf Astoriában, New York legnagyobb szállodájában laktam, egy húszszobás lakosztályban, a századik emeleten, ahonnan fél Amerikát be lehet látni. De olyan nagy személyzetet vagyok kénytelen foglalkoztatni, csak titkárból hat főt és vagy egy tucat gépirónót, hogy nemigen fértünk el, pedig már a szalonjaimban is mindenütt ágyakat állítottak fel, sőt az egyikben emeletes ágyakat is, mint a svájci turistaházakban, amilyeneket mama a nászútján látott! - másrészt a riporterek, akik a világ minden részéből ideözönlének, annyit zaklatnak, hogy elhatároztuk, elköltözzünk, s titokban tartjuk tartózkodási helyünket. New Yorktól ezer kilométernyire egy XVI. századbeli kastélyt béreltünk ki, melynek minden követ Franciaországból szállították ide, s itt újra felépítették, persze a legnagyobb komforttal, százholdas parkkal, több úszómedencével, golfterülettel, repülőterrel, a házban légkondicionáló berendezéssel, s most itt jól elférünk, mert a kastélynak annyi szobája van, hogy még a néger inasom s a fodrászom is mindegyik egy-egy lakosztályt kapott, a lovászomnak pedig egy külön kis cottage-e van az istállók mellett; mert azt elfelejtettem mamának megírni, hogy mindennap reggeli előtt egy órát lovagolok; van egy Darling nevű kedvenc fehér kancám, azon szoktam kilovagolni, s olyankor még a titkáraitam is odahaza hagyom, s csak a filmtársaság által bérelt, biztonságomra kirendelt hat titkosrendőr követ lóháton száz lépés távolságban. Ha New Yorkban van dolgunk, akkor a piros-fehér-zöldre festett lökhajtásos repülőgépeinkön egy óra alatt ott vagyunk, s még ebéd előtt hazarepülünk, mert mama ugye tudja, hogy délutáni sziesztámat itt is megtartom, hogy friss legyek az esti munkára. Címem titkos, nem írom meg, mama csak adja oda a leveleket Lucának, aki régi címemre, a Waldorf-Astoriába továbbítja.

Mindezt s a személyemet ért többi kitüntető figyelmet őszintén restellem, s csak azért írom meg mamának, mert tudom, hogy örömet szerzek vele, és ezzel valamennyire enyhíthetem a távollét keserveit. Persze, ennek most már rövidesen vége szakad, s megint otthon leszek. Sajnos, egyelőre nem tudok mamának igazán szép ajándékot küldeni, mert a honoráriumot csak a film befejezése után kapom meg, s egyébként is otthon túl sok vámat kellene fizetni, így hát be kell érnie azzal a néhány aprósággal, melyet Lucával küldök. De már kinéztem mama számára egy nagy világosszürke Luxus-Fordot, ezt magam fogom hazahozni, egy lemezjátszót ezer lemezzel s egy szuperrádiót, mellyel még az Északi Sarkot is lehet fogni. (Bár igaz, hogy ott nem játszanak Beethovent.) Irénéknek veszek majd mama közelében egy kis öt-hatszobás családi házat, de hogy Lucának mit hozok, azt még nem árurom el. Van itt a parkban egy szelíd barna medvének, kétszer akkora, mint Irén, azzal nagyon megszerettük egymást, talán eladják nekem, csak még nem tudom, hogy hol fogjuk otthon elhelyezni. Hasonlít arra a medvére, amelyet mamával együtt láttunk Bécsben, amikor tízéves koromban egyszer kivitt a schönbrunni állatkertbe, tetszik emlékezni? Aznap este pedig megnéztük Offenbach Szép Heléná-ját, s mama máig is meséli, hogy én az előadás alatt hangosan kiáltoztam boldogságomban, s akkorákat nevettem, hogy az egész nézőtér engem figyelt.

De még adós vagyok a bemutató előadásra tervezett ünnepség leírásával. Erről egyelőre még ne nagyon tessék beszélni, mert részben diplomáciai titok. Azt talán fölösleges is megemlítenem, hogy Amerika valamennyi rádiótársasága helyszíni közvetítést fog adni s persze a televízió is, úgyhogy legkevesebb ötvenmillió ember fogja látni a filmet. Száz vagy kétszáz újságíró várnak, a rádiók leghíresebb szikereiket küldik el, köztük a világhírű Mr. Smith is, s természetesen az európai nagy újságok és rádiótársaságok emberei is ott lesznek. Persze, Pestig nem érnek el az adások.

Tiszteletemre igen előkelő embereket hívtak meg a bemutatóra. Mama tudja, hogy ezt nem hencseregésből írom meg, hanem hogy öröme teljék benne. Rooseveltné, a volt elnök özvegye vállalta az ünnep védnökségét, és saját kezűleg meghívta legjobb barátját, Vilma holland királynőt, aki már el is fogadta a meghívást. A francia köztársaság elnöke is eljön egész családjával, s az angol királynő képviselőjében fia, a walesi herceg, akire mama bizonyára emlékezni fog, egyszer Budapesten is járt, s nagyon szerette a barackpálinkát. Eljön a szovjet külügyminiszter is, Magyarország képviselőjében a kultuszminiszter, a német kancellár, a görög király, s most még csak azon gondolkodnak - ez diplomáciai megfontolás dolga -, hogy meghívják-e Francót, a spanyol diktátort is. Eljön a dzsapurta maharadzsza is, egész udvartartásával s kedvenc fehér elefántjával, amelyet, persze nem lehet repülőgépen a hegyre szállítani, így hát a hegy lábánál, a síkságon épített számára fehér márványtömbökből külön istállót, szintén légkondicionáló berendezéssel, s egy külön cottage-et az elefánt ápolószemélyzete számára. A nyerge színaranyból készült, gazdagon kirakva fehér gyöngyökkel és drágakövekkel..."

Mire az öregasszony a levél végére ért, a kiállott izgalom fáradságában hirtelen elaludt. Nyugodtan lehetett beszélgetni, mert ha nem látta a mozgó szájakat, füle már nem figyelmeztette semmilyen zajra, beszélgetésre, még ha közvetlen közelében hangzott is el. Csöndesen aludt, lélegzetét sem lehetett hallani, csontos arcán a beteljesült boldogság ígézete. Bár szellemi ereje még nagyjából ép volt, s olykor-olykor még gyanakodni is tudott, már amennyire naiv természetétől telt, de fiáról, ennek eszéről, tehetségéről, erejéről, bátorságáról mindent elhitt: zseninek tartotta, s minden szavában vakon bízott. - Megint nem vette észre, hogy Pesten adták fel a levelet - mondta Irén kuncogva. Luca felugrott, az ablakhoz futott, s az ágy háta mögül - hogy álmában se lássa meg - kiöltötte nyelvét az öregasszonyra.

- S miket tetszett benne írni?

- Sokat... vastagon - mondta Luca.

- Ma még nem fog róla beszélni - mondta a házvezetőnő -, de holnap majd hajnali hatkor becsönget.

- Magának is legyen valami öröme - mondta Luca.

A két nő hallgatott. Az egyre magasabbra szálló nap lassanként kivonta magát a szobából, az öregasszony fehér arca már teljesen árnyékba merült, csak a szoba túlsó végében álló nagy hármasszekerény hosszú tükörlapja hányta vissza a beleömlő fényt, melyet a metszett üveg szélei a szivárvány hét színére bontottak, egy rezzgő, színes fénycsok sárga árva cska fölött álmosítón dongtak a darazsak.

- Sokáig nem tetszik ezt már bírni - mondta a házvezetőnő, egy szánakozó pillantást vetve a fiatalasszonyra.

- Nem a ló... - mondta Luca.

- Hát tíz évig nem!

- Egyet már leült - mondta Luca. - Már csak kilenc van hátra.

A házvezető nő bólintott. - Azt meg már nem éri meg az öreg nagysága.

- Nem - mondta Luca. - De amíg él, hadd legyen meg mindene.

- A Hetényi professzor úr megígérte neki, hogy száz évig fog élni - mondta az öreg házvezető nő. - Az még négy év.

- Lehet - mondta Luca. - Jöjjön csak ide, Irénke, nézze meg, hogy innét hátulról milyen jó fazonja van az arcának!

Az öregasszony olyan kitartóan s boldogan aludt, hogy Luca elhatározta, nem várja be, míg felébred. De mire az ajtó felé indult volna, háta mögött az ágyban fekvő kinyitotta szemét. - Hova megy maga? - kérdezte.

Luca hátrafordult, nevetett. - Meg akartam lógni, mama.

Az öregasszony nem felelt, hosszan rajta nyugtatta tekintetét menyé szívósan törekeny, karcsú alakján. Egy kissé fel is emelte fejét, szelíden elmosolyodott.

- Milyen szép piros a maga haja a napban! - mondta. - Mint egy angol királykisasszonynak.

Luca elpirult. - No, tessék! - mondta. - Igazán szép, mama?

- Igazán - mondta az öregasszony. Egy ideig még bólogatott, aztán begörbített mutatóujjával magához intette menyét. - Tessék engem megcsókolni! - mondta. - Ne itt a homlokomra! Én is akarom magát. Maga nagyon jó és szép.

- No, tessék! - mondta Luca.

- Akarom valamit kérdezni - mondta az öregasszony. - Miért kell Amerikában titkosrendőr a János fiam mellé?

Luca egy nagyot nyelt, a szempillája verdesni kezdett. - Amerikában minden híres emberre titkosrendőrök vigyáznak, mama.

- Jól van - mondta az öregasszony megnyugodva. Hirtelen vékonyan, öregesen elnevette magát. - Kell magának egy medve? - kérdezte, fogatlan szája elé kapva kezét. - Egy nagy medve, olyan nagy, mint két Irén? Mein Gott, micsoda gondolat! Ilyen idea is csak neki juthatja eszébe. - Az öregasszony olyan jóízűen kacagott, hogy a könnye majd kicsordult. - Na, most menjen maga! - mondta hirtelen türelmetlenül. - A levelet majd holnap elmesélek.

De alighogy Luca az ajtóhoz ért, újra visszahívta.

- Na, tessék, kérem - mondta idegesen -, hát nem elfelejtett kihuzigálni a szakállamat, pedig ma délután jön a Hetényi professzor úr. Tessék kivenni a csipesz a fiókomból! Meg az új hálókabátot is, mert Irén majd nem akar ideadni. Tessék mindjárt rám húzni. Tetszik látni - mondta, miközben büszkén nézegette meztelen karját -, tetszik látni, még milyen szép sima, nincs benne egyetlen ránc sem, csak ha behajlítok, itt a könyöknél.

- Ott a fiataloknál is ráncos, mama - mondta Luca.

Az öregasszony ránézett.

2. MAJESTUOSO

Luca ezúttal a szokottnál később csöngetett be anyósához a kis kerti házba. Szemben a kapuval négy liba gágogott a napsütötte porban, a négy asszony már hazament ebédet főzni.

Az ősz hajú, köpcös házvezető nő nyitott ajtót. Nem engedte be rögtön a vendéget, eléje állt a küszöbön, s piros almaarcába vajt apró szemével - mintha lassított felvételre készülne - fürkésze, hosszan nézett a fiatalasszony arcába.

- No, nem enged be? - mondta ez nevetve.

- Valami baj van? - kérdezte a házvezető nő a nyitott ajtóban állva.

- Ló... - mondta Luca. - Miért volna baj? Nem enged be?

Az öreg házvezető nő nem mozdult el az ajtóból.

- Miért volna baj? - mondta Luca. - Semmi baj nincs.

- Akkor miért nem hozott ma virágot? - mondta a házvezető nő.

Luca nevetett. - Be jó szeme van. Nem volt időm. No, engedjen már be! Nem látja, hogy már amúgy is elkéstem?

- Nem volt ideje? - kérdezte a házvezető nő.

A kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakkozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, a pázsitot szegélyező jázminbokrok egy csóva fullasztóan édes illatot küldtek. A fiatalasszony, körbeforgatva kis egyenes orrát, hevesen szimatolt. - Nem érzem a vajjas pirítóst - mondta. - Már megette?

- Régen.

- Olyan késő van?

- Dél felé jár - mondta a házvezető nő.

- Irénke, lopja ki a vázából a tegnapi virágot - mondta a fiatalasszony - s hozza ki! Nem volt ma időm venni.

- Nincs pénze? - kérdezte a házvezető nő.

A fiatalasszony nem felelt. - Lopja ki a tegnapi virágot a vázából - mondta -, s adjon egy kis selyempapírt köréje! Milyen virágot is hoztam tegnap?

A házvezető nő a fejét rázta. - Nem lehet kilopni, mert ha mást nem, de azt rögtön észreveszi, ha hiányzik. Fehér szegfűt hozott tegnap.

- Hozza csak ki - mondta Luca -, majd kirúszszom.

A házvezető nő elnevette magát. - Adjak egy pohár pálinkát?

- Adjon!

Irén a konyhaszekrényhez lépett, s kinyitotta. A fejrész alsó polcán, amely hófehér csipkeszegélyes papírral volt leborítva, a hátrahajló ajtó mögül sorban felcsillantak egymás mellett, egy-egy oszlopban, a levesestányérok, a nagy lapostányérok, a desszerttányérok - ezek oszlopa valamivel alacsonyabb volt -, majd egymásra máglyázva a különböző nagyságú peccsenye-, saláta-, főzelék-, tésztástálak, a legsarokban az urna alakú nagy levesestál, valamennyi egy-egy keskeny aranycsíkkal szegélyezve, melyek külön is felvillantak a napban. A desszerttányérok közül tegnap megint eltört egyet mondta a házvezető nő, miközben a felső polcra a poharak, csészék és csészealjok közül kivett egy metszett likőröspoharat, és a pálinkásüveget óvatosan kotyogtatva, teletöltötte. - Most már négy hiányzik a szerviszből.

- Mi baja van? - kérdezte, amikor kezében a teli pohárral hátrafordulva, észrevette, hogy Luca a konyhaasztalra borulva hangtalanul sír. - Tudtam én...

A fiatalasszony ingerülten felkapta könnyes arcát. - Mit tudott... mondja, mit tudott?

Az öreg házvezető nő szótlanul nézte.

- Hát csoda, hogy bögök - mondta Luca szípigva -, amikor török-zúzzák az örökségemet? Most már négy desszerttányér hiányzik! Vagy a szerviszt magára hagyta?

- Rám - mondta a házvezető nő, gyorsan, határozottan. - Az ezüsttel együtt. Mi baja van?

- Semmi.

- Nincs pénze?

- A múlt héten is kerestem hetvennégy forintot nejlonfestéssel - mondta Luca. Zsák alakú fehér retiküljéből kikutorta zsebkendőjét, a púdert, rúzszt, tükröt, maga elé dobta őket az asztalra. A tükör egy kissé púderes volt, zsebkendőjével megtörülgette, arca elé emelte, aztán a létért folyó küzdelem szívszorongató komolyságával egyenként kivallatta minden vonását: a tükröt ide-oda mozgatva, mutatóujja hegyével lesimította két olajos szemhéját, majd beszopta ajkát, s a kérdőző tehénszáj mozdulatával felső ajkát egyszer-kétszer az alsóhoz törülgette. Megnyálazta ujját, és végighúzta szemöldökén. A világ teremtése - mely alatt nincs sem halál, sem enyészet - befejeztetett. Még egyszer ferdén feltartotta a tükröt, s a szeme sarkából egy gyors tekintetet vetett súlyos bronzvörös kontyára: ez volt a vasárnap. - Nem is kellett csak két nap meg két éjszaka dolgoznom érte - mondta, a világtéremtés fáradalmának még egy utolsó rezgésével hangjában.

A házvezető nő melléje húzta, s leült a sámlira, amelynek lekoptatott festéke alól már kilátszott a nyers fa. Adhatok kölcsön - mondta -, az uram tegnap hozta haza a fizetését.

- Menjen a... - mondta Luca. - A fodrász a múltkor is nyolcszáz forintot kínált a hajamért, abból is kivolna két hónapi házbér.

- Nincs semmi hír? - kérdezte a házvezető nő egy idő múlva.

- Nincs. Az anyósom?

- Az előbb aludt, amikor benéztem hozzá.

A fiatalasszonynak újra könnybe lábadt a szeme. Most már fel sem tudott lázadni önmaga ellen, annyira el volt kenődve. - Mi baja van? - kérdezte a házvezetőnő.

- Semmi - mondta Luca. - Ideges vagyok. Ne faggasson már!

- Megjött az ünnepe?

A fiatalasszony elnevette magát, szeme sarkában a megrekedt könnycsepp kioldódott, lepergett. - Lassan már arról is leszokom.

- Hát?

- Megint ott volt a végrehajtó - mondta a fiatalasszony. - Kilenckor jött, s tizenegyig szuttyongatott.

- De hisz már mindent lefoglalt - mondta a házvezetőnő.

- Még nem.

- Hogyhogy?

- Úgy, hogy még nem foglalt le mindent - mondta Luca.

Az öreg házvezetőnő összekulcsolta kezét a hasa fölött, s maga elé nézett. A ház előtt az utcán ijedten gágogtak a libák. - Alighogy kitette a lábát - mondta Luca -, feljöttek a házfelügyelők, mind a hárman, az ember, az asszony meg a kislány, körülálltak, és elénekelték Verdi Requiem-jét, hogy megnyugtassanak.

- Mit?

- Semmit - mondta Luca. - Hülyéskedem.

A házvezetőnő felállt, aztán hirtelen újra leült.

- Kislány koromban, Majsán, a zárdában, az angolkisasszonyoknál egyszer megtetvesedtem - mondta a fiatalasszony, homlokát ráncolva -, s a főnőkasszony parancsára kopaszra nyírták a fejemet, egy évig eltartott, míg valamennyire utánanótt. Abban az egész esztendőben körülbelül úgy éreztem magam, mint mostanában.

A házvezetőnő hallgatott.

- Lám - mondta Luca -, most jut eszembe, hogy a főnőkasszony is bécsi volt. Az is bántott, hogy a Bulyovszky Lillával mindig németül beszélt, amit nem érttem meg.

- Levágta a szép vörös haját? - kérdezte a házvezetőnő.

- Azért vágatta le, mert vörös volt - mondta a fiatalasszony. - Másnap meg az anyám, ustorral a kezében, elment a zárdába, s alig lehetett lebeszélni arról, hogy meg ne verje a főnőkasszonyt.

- Azt hittem, hogy a végrehajtó már mindent lefoglalt - mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

- Nem foglalt le mindent - mondta a fiatalasszony makacsul.

- Hát mit hagyott meg?

A fiatalasszony egy türelmetlen mozdulatot tett, beütötte könyökét az asztalba. - Ne jöjjön váratlan vendég!... Ne jöjjön váratlan vendég! - kiáltotta ijedten, és kezével könyökéhez kapva, kihúzta belőle a váratlan vendéget, majd kifordított tenyerével szétszórta a levegőbe. - Ma már épp elegendő volt belőlük. Az én bútoromat eddig még nem foglalta le.

- Hát persze hogy nem - mondta Irén.

A fiatalasszony idegesen megrázta fejét. - Miért persze? Azért persze, mert megvolt mind a régi számlám meg szállítólevelem, s azzal hitelt érdemlően bizonyítani tudtam, hogy a bútor az enyém s nem Jánosé. Jánosnak még egy szobára való bútora is alig volt, még egy rendes ágya sem, amikor feleségül vett.

A házvezetőnő bólintott. - Tudom.

- Most meg visszaküldte a minisztérium Kulinka urat - mondta Luca, könnyekkel a szemében -, hogy mindent foglaljon le, én meg pereljem vissza, ami az enyém. Csak úgy köpködte a nullákat, tízezer, ötezer, nyolcezer, meg még tízezer, meg még négyezer... hiába rimáncodtam neki, hogy úgymint visszaítél nekem, vegye alacsonyabbra, mert nem győzöm a bélyegköltséget. Szomorúan rám nézett, csóválta a fejét, majdhogy el nem sírta magát, úgy sajnált, aztán elordította magát: egy neobarokk szekrény húszezer.

- Húszezer - ismételte a házvezetőnő fejcsóválva.

- Mit szörnyülködik! - mondta Luca. - Megér húszat, meg is kapom, ha eladom. De nem adom el, inkább belegebdek. János mindent úgy találjon meg, ahogy elhagyta.

A házvezetőnő maga elé nézett a földre.

- Mit bög! - mondta a fiatalasszony ingerülten. - Mit bög! Akárcsak Kulinka úr. Testi motozás nem lesz - mondta könnybe lábadt szemmel -, de minden szekrénybe benyúlunk... Irénke, adja ide azt a múltkori üres francia szappandobozt, amit félretettünk.

- Szappant hozott neki? - kérdezte a házvezetőnő, a konyhaszekrény felé indulva.

- Meg azt a... azt az üres csehszlovák cukorkakartont is, azt a szép pirosat - mondta a fiatalasszony, mialatt a retiküljéből kikotort egy Kék-Vörös szappant s egy zacskó csokoládébont.

- Még a múltkori is egészben megvan.

- Hadd legyen neki! - mondta a fiatalasszony. Elfintorodott, kivicsorította a fogát. - Az édes János fia küldte neki Amerikából - mondta gúnyosan, miközben a zacskóból kiöntötte a cukorkát az asztalra, s ujjheggyel egyenként berakta a szép piros csehszlovák kartonba, épp kitel belőle a két sor. Újra elnevette magát.

- Mi baj? - kérdezte Irén.

- Semmi - mondta Luca. - Magamon nevetek.

Gyors egymásutánban három-négy rövid csengőberregés hallatszott. A házvezetőnő a fiatalasszony felé fordította fejét. - Bemegy? - kérdezte.

- Még egyet-kettőt pihegek - mondta Luca.

- Nem akarna elébb ledőlni a szobámban egy negyedórára?

- Minek? - mondta Luca. - Ebéd után amúgy is lefekszem, fel se kelek reggelig. Most megint nincs munkám.

- Mért nem megy egyszer moziba? - kérdezte a házvezetőnő egy idő múlva.

- Minek? - mondta Luca. - Nevetek én magamon eleget.

Újra megszólalt a csengő. Amióta az öregasszony körülbelül egy hónappal ezelőtt egyik délutáni szobasétája alatt megszedült, elesett, s bokában eltörte a bal lábát, még idegesebb és szeszélyesebb lett, mint balesete előtt; néha kétszer-háromszor egymás után is beberregette Irént, de máskor meg naphosszat nem ért a csengőhöz, begipszelt lábával, behunyt szemmel, mozdulatlanul feküdt az ágyban, nem olvasott, a rádiót sem nyitotta ki, s csak azon lehetett észrevenni, hogy ébren van, hogy rögtön felnyitotta szemét, mielőtt meghallotta, hogy valaki a szobában van. Szeme tükre ilyenkor nem az eszméletlen alvástól párosodott be, hanem egy még hosszabb távollét fáradalmától, mely sárgás arcbőréből is kivonta az eleven fényt, s a szája sarkán kicsurgatta az ellenőrzés nélkül maradt, fegyelmetlen nyálmirigyek nedvét. Ilyenkor nem is szólalt meg rögtön, ahogy a szunyókáló öregemberek szokták - akik önvédelemből, mint a kiszolgáltatott állatok, eltagadják, hogy aludtak, s rögtön rekedt hangadással bizonygatják, hogy védekezésre készek -, hanem egy hosszú, fürkésző tekintetet vetett az elébe kerülő arcra, s megvizsgálta, milyen nem létező idegen világból merült fel. Legyinteni is szokott ilyenkor egyet, mint aki elveti a kelleetlen látogatást. Lábtörése óta már nem kelhetett fel megszokott délutáni sétájára - s bár fájdalmai nem voltak, s nem is sejtette, hogy a lába el van törve, csak ficamodásról tudott -, az időbeosztásából kimaradt negyedórányi foglalatosság egész napirendjét felborította, s megbolygatta kicsire zsugorodott, de állékony világképét. A meghalt Hetényi professzor helyett egy új orvost kellett a színre léptetni a professzor helyettesítésében - aki a Szovjetunióban tanulmányúton van -, s ez is egy nagyot lökött elbizonytalanodott életérzésén, s bár dr. Illést, az új orvost azonnal meghelvedte, mert valamilyen felderíthetetlen idegvezetéken át, nem tudni, miért, János fiát idézte fel eszméletében, az életerébe hatolt idegen személy mégiscsak megzavarta hosszú esztendőök óta leülepedett életrendjét. Dr. Illés szintén tudott németül, s jól ismerte a német klasszikusokat - más orvost nem is mertek volna az öregasszony színe elé hozni -, de ezenkívül még szép tenorhangja is volt, s néha hangversenyeken is fellépett, énekelni pedig még Hetényi sem tudott. Mi sem természetesebb, mint hogy dr. Illés, a professzor úr példáját követve, fenntartás nélkül osztozott az öregasszony csodálatában fia iránt.

- Maga az, Irén? - hallatszott a szobából az öregasszony hangja.

Luca felugrott, s lábujjhegyen az ajtóhoz szaladt hallgatódzni. Ha nem látták is, akkor is éppoly kecsesen mozgott, mint amikor társaságban volt, akárcsak az anyósa társaságában is, aki pedig már elég rosszul látott; s testével párban az arca akkor is játszott, fintorgott, felvonta mozgékony szemöldökét, homlokát

ráncolta, nevetett, rámosolygott önmagára, mint egy második személyre, aki nézi, figyeli, meghallgatja és gyönyörködik benne. Egyébként olyan éles fülle volt, hogy akár a konyhában is maradhatott volna, onnét is meghall minden szót.

- Maga az, Irén?

- Hát ki volna? - mondta a házvezetőnő. - Csöngetni tetszett.

- Jöjjön csak közelebb, Irénke, nem látom az arca mondta az öregasszony gyanakodva. - Csöngettem?

- Kétszer is.

- Nem emlékszek - mondta az öregasszony. - Nem tudja maga, hogy én mit akartam?

- Még azt is én tudjam-morogta az öreg házvezetőnő. - Meg akarta kérdezni, hogy hány óra van.

- Jól van - mondta az öregasszony. - Mondja maga, hány óra van?

- Mindjárt dél lesz.

- Mindjárt dél lesz? - ismételte az öregasszony elgondolkodva. - Mást nem akartam?

- Meg akarta még kérdezni, hogy én mit eszek ebédre.

- Mit eszik maga?

- Ami a tegnapi marhahúsból maradt, krumplival meg paradicsommártással.

- Fúj - mondta az öregasszony -, az nekem nem kell. Káposztás kocka nem lesz?

Irén a fejét rázta.

- Kár - mondta az öregasszony csalódottan. - Azt a Hetényi professzor úr szigorúan megtiltotta, de azért én egy kanállal mindig eszek. Tudok már, hogy mit akartam. Mondja maga, hány óra van?

- Mondtam már, hogy dél - ismételte türelmesen a házvezetőnő.

- Tudok... tudok, hogy dél - mondta az öregasszony. - De akkor a fiatal nagysága miért nem jött még el?

Luca ezt akarta hallani, elégedetten elfintorodott. Mégiscsak hiányzik az öregasszonynak, ha másért nem, hát hogy a fiáról beszéljen neki. Visszafutott a konyhába, felkapta a retiküljét, még egyszer gyorsan szemlét tartott a kis házi tükörben, aztán megint vissza, be a szobába. - Keziticsókolom, mama - kiáltotta hangosan.

- Maga az? - mondta az öregasszony rosszkedvűen. - Miért jön olyan későn? Irén mondja, hogy már dél van.

- Egy hosszú levelet írtam Jánosnak, mama - mondta a fiatalasszony -, s kivittem a repülőtérrre, hogy még ma elmenjen.

- Ja - mondta az öregasszony.

- Mit hoztam a mamának? - énekelte Luca.

- Biztos virágot - mondta az öregasszony. - Maga sose tanul meg spórolni? Milyen virág az?

- Fehér szegfű.

Az öregasszony az éjjeliszekrény felé fordította fejét, de ott nem látta a tegnapi fehér szegfűt. Visszafordította fejét, s bizonytalanul nézegette Luca kezében a vázát. Gyorsan beletettem a többihez - mondta Luca -, mert már kissé elpetyhüdtek a hosszú úttól. S mit hoztam még a mamának? - tette hozzá sietve, egy elterelő hadmozdulattal. De az öregasszony nem nézett a retikülje felé, még mindig a fehér szegfűt bámulta. - Mit hoztam még a mamának? - ismételte Luca még hangosabban.

Az öregasszony közömbösen szemlélte az ajándékokat. - Jól van - mondta fáradtan. - Francia szappan? János küldi? Nagyon jól szaglik. Adja oda maga Irénnek, az majd elteszi: A zserbót is. Tessék írni Jánosnak, hogy most ne küldje többet, mert most elég van.

- Csak küldjön nyugodtan - mondta Luca. - Abból sosincs elég. Mért ne küldjön?

- Mért spóroljon - mondta az öregasszony fáradtan. - Ő sem tud spórolni. Mi lesz magával, fiacskám, ha nem tanul meg spórolni, se te, se ő? Egyszer maga is megöregszik.

- Soha, mama - mondta Luca nevetve. - Amíg rúzs meg arcfesték van a világon.

Az öregasszony lehunyta szemét. - Már azt hittem, délután van - mondta panaszosan -, s maga már el is ment haza. Pedig csak dél van, s most meg kell még enni nekem azt a mizerábilis ebéd.

Hirtelen felkőnyökölt, s elfeledkezve idegfájdalmáról, kihajolt az ágyból, és szemének homályos fekete sugaraival szigorúan menyé arcába világított.

- Jöjjön csak közelebb, fiacskám! - mondta.

- Tessék, mama.

- Még közelebb! - mondta az öregasszony. - Még közelebb! Mondja meg nekem, fiacskám, az igazat: mikor jön haza?

- Kicsoda? - kérdezte Luca ijedten. Egy év óta első ízben történt, hogy az öregasszony felszínre bocsátotta; s a maga számára is ilyen nyíltan kitergette szennyes kétségeit. Máskor is megesett, hogy elvesztette türelmét, s szidta a fiát, hogy miért hagyja ilyen sokáig magára, de igazmondásában - hogy egy hónap múlva vagy három hónap múlva hazajön - még sohasem kételkedett, s ha az egy hónapos vagy a három hónapos határidő letelt (amit aritmias időérzékével amúgy sem tudott szónag tartani), s a fia mégsem érkezett meg, akkor anyai bizalmával, tűz és vízálló hiszékenységgel kétely nélkül tudomásul vette, hogy fiának dolga van, és szinte azonnal belenyugodott az új határidőbe. Most történt meg először, hogy nyíltan fellázadt. - Tessék megmondani az igazat! - ismételte csöndesen, de makacsul. Feltette szemüvegét, s még közelebb húzódkodva menyé arcához, követelőző sötét tekintetével a szemébe nézett. - Mikor jön haza?

- Hát a múltkori levelében azt írta, hogy három hónap múlva végleg elkészül a munkájával - mondta Luca -, s abból egy hónap már letelt.

Az öregasszony hirtelen hátrahanyatlott vánkosaira, s vékonyan, öregesen elsírta magát. Tágra nyílt szeméből egyenletesen csurrantak ki a könnyek, s lassan végigfolytak keskeny, csontos arcán, mely nem torzult el érintésükre, végigpergtek állán, s aláfolytak fekete bársony főkötőjének szalagja alá. Luca már több éve ismerte az öregasszonyt, de még nem látta sírni, még ötvenhatban sem, amikor az ágyúgolyók majd elvitték a háztetőt a fejük fölött, s a két asszony napokig egyedül szorongott a meg-megránduló szobában, mert Irén az uránál volt, a város másik végén, Angyalföldön, az üzembn, s nem mert hazajönni, Jánosról pedig már egy hete nem hallottak hírt. Az öregasszony már akkor is félig-meddig tehetetlenül feküdt az ágyban, de kemény arca meg sem rezdült a bombarobbanásokra - igaz, hogy már akkor is nagyothallott -, s naphosszat hosszú történeteket mesélt menyének saját lány korából s főként Jánosról, s meséltetett Lucával ennek falusi lány korából és családjá történetéből. - Nem szabad sírni, mama! - mondta a fiatalasszony, akinek egy pillanatra elállt a lélegzete a rémülettől. - Két hónap, az nem nagy idő.

- Addig én már nem élek - mondta az öregasszony a szeméből csurgó két sor könny között. - Addig én már nem élek - ismételte, maga elé nézve.

- Ugyan, hova gondol, mama! - kiáltotta Luca teljes erejéből. - Hetényi professzor úr megmondta, hogy száz évig fog élni.

- Mit mond maga? - kérdezte az öregasszony.

- Hetényi professzor úr megmondta, hogy...

Az öregasszony menyé felé fordította kisért arcát. Nem szólt egy szót sem, csak ártatlanul mindentudó súlyos tekintetét pihentette rajta egy ideig, aztán felemelte kezét és legyintett. - Az még legalább négy év! - kiáltotta Luca.

Az öregasszony visszafordította arcát, a mennyezetet nézte. - Ach menjen! - mondta. - Talán a Hetényi professzor úr is meghalt már.

A szobában egy pillanatra csönd lett, csak a vánkosok között szörtyögő halk szípigás hallatszott. - Jól van, mama - mondta Luca hirtelen elhatározással. - Írok Jánosnak, hogy jöjjön haza.

- Mit mond maga? - kérdezte az öregasszony néhány pillanat múlva.

- Írok Jánosnak, hogy azonnal jöjjön haza - ismételte Luca hangosabban.

- Mikor?

- Még ma.

Az öregasszony újra a menyé felé fordította arcát. - Nem azt kérdek - mondta. - Hanem, hogy mikor jöjjön haza?

- Azonnal - kiáltotta Luca. - Igaza van a mamának, eleget bitangolt már Amerikában, már én is unom.

Az öregasszony könnyei elálltak, egy nagyot sóhajtott. - Hogy azonnal jöjjön haza? - ismételte kétkedve, mint aki nem hisz a fülének.

- Megírom neki - kiáltotta Luca, közelebb hajolva az ágyhoz -, hogy ha eddig nem tudta befejezni azt a kutya filmet, akkor hagyja a fenébe, s jöjjön haza. Mamának teljesen igaza van, én sem vagyok hajlandó már tovább várni.

- Hagyja abba a film? - ismételte az öregasszony.
- Megnyugodhat, mama - kiáltotta Luca -, ha én megírom neki, hogy jöjjön haza, különben elválok tőle, akkor ész nélkül hazajön.
Az öregasszony értetlenül nézett menyére. - Elváljak tőle maga?
- El én - mondta Luca. - Hát mondja, mama, szabad egy asszonyt ilyen sokáig egyedül hagyni? Mindenki más már rég megcsalta volna, csak én... Minek néz engem az a félkegyelmű?
- Hagyja abba a film? - ismételte az öregasszony reszkető szájjal. - A premier előtt?
- Ló... a premierbe! - mondta Luca. - Süsse meg a premierjét olajban! Nem kellene nekem a dollárjai! Jöjjön haza, amíg faképnél nem hagyom.
Az öregasszony felkönyökölt. - Mit mond maga? Hogy hagyja faképnél János?
- Rakja füstre a dollárjait! - mondta Luca. - Tudom, hogy egy fillért sem kap, ha nem fejezi be a filmet, s hogy akkor hiába dolgozott nem tudom én meddig, én nem bánom, én nem rostokolok itt tovább egyedül.
Az öregasszony most már egészen felült az ágyban. Ha János most jön haza, akkor nem kap egy dollár sem? - kérdezte.
- Nem hát! - kiáltotta Luca dühösen, a szeme sarkából kíváncsian figyelve az öregasszonyt. - Hát ne kapjon, nekem nem kell a pénze. Mamának teljesen igaza van, még ma sürgőnyzők neki, hogy azonnal jöjjön haza.
Az öregasszony hallgatott.
- Dumme Gans - mondta hirtelen, haragosan kipirult homlokkal. - S akkor csinálta hiába az egész munka?
- Csinálta hiába! - mondta Luca. - Ne csak a munkájára gondoljon! Van neki felesége meg imádott édesanyja is.
- Dumme Gans - ismételte az öregasszony egyre jobban kivörösödve. - Férfinak első dolog van a munka. Maga nem száríthat a lelkén, hogy János nem csinálja meg a film. Nem tudja, hogy a holland királynő is akar látni?
Luca a fejét rázta. - Én nem bánom, én még ma sürgőnyzők neki. Mamának teljesen igaza van.
- Nincs igaza! - sipította az öregasszony dühösen. - Maga nagyon ostoba. Azért mert én nyafogok egy kicsit, azért maga nem kell mindjárt tépni a maga haja. Maga csak ne írjon semmit sem.
- Nem is írok, sürgőnyzők - mondta Luca. - Hát ki fontosabb: a mama vagy a holland királynő?
- Azt én megtiltok, hogy sürgönyözzön - mondta az öregasszony. Feldúlt arca, amelyet a szokatlan felindultság még hosszabbra és soványabbra nyújtott, s nagy, egyenes orrát még jobban kiugrasztotta a koponya csontszerkezetéből, fenyegetően meredt menyére. De már a következő pillanatban szinte valószínűtlen változáson esett át: ellágyult, megszéldült, s a szervezetében kilenc évtized alatt felgyült bölcsesség megvesztegető bájával mosolygott menyére.
- Maga ide hallgasson, fiacskám - mondta. - Én tudok, hogy magának mi fáj, én tudok, hogy maga féltékeny Jánosra. De én ismerek az én fiam, maga csak legyen nyugodt. Az én fiam olyan, mint én, az hűséges ahhoz, aki szereti. Az lehet, hogy egyszer-kétszer megcsal magát Amerikában, megcsal magát Európában is, mert én is megcsaltam egyszer az én uram, de az én fiam a végén minden nőnek azt fogja mondani: sipirc! Nem kell neki sürgönyözni. Az én fiam magával fog élni és meghalni.
Szerencsére csengettek, dr. Illés, az új orvos ugrott fel az öregasszonyhoz egy negyedórai gyógypedagógiai beszélgetésre. Az öregasszony, minthogy rejtélyes képzetársításai során az orvost olykor egy-egy pillanatra behelyettesítette fia alakjába, sokat veszekedett vele is, és minél többet házsártoskodhatott, annál jobban megkedvelte az orvost. Könnymarta, megviselt arca most is azonnal felragyogott, mihelyt megpillantotta az ágya mellett. Orvos volt, ez is elég okot adott a tiszteletre - az öregasszony tizenkilencedik századi racionalizmusával babonásan ünnepelte a tudományt -, de ezen túl a hat láb magas, széles vállú, értelmes mosolyú fiatal orvos férfivarázsával is meghihlette még mindig érzékeny női szívét, kopaszága Jánoséra emlékeztetett, klasszikus irodalmi műveltsége - bár nem vetekedhetett Hetényi professzor úréval - a saját lány korára és udvarlóira. Úgy telefröcskölték egymást idézetekkel, ahogy folyóban firdőző kacér gyerekek a vizet paskolják egymás arcába.
Az öregasszony csak egy dologgal nem tudott megbékélni: hogy dr. Illés olykor templomban is énekelt, a Belvárosi templom vasárnapi zenés miséjén, vagy úrnapján, vagy feltámadáskor a Krisztina téri templomban. - Na, énekelte a főorvos úr megint a templomban? - kérdezte csúfondárosan, az orvos fölője hajló nyájás arcára szegezve fáradt tekintetét. - Tudja maga, hogy én nyolcvan éve nem voltam templomban?
- No, egyszer sem? - mondta az orvos. - A menyegzőjén se?
- Se - mondta az öregasszony. - Csak képeket nézni, amikor az én uram engemet elvitt Franciaországba, nászutazásra. De én nem értek jól a képek, hát inkább mentem csak körül a templomban, néztem az imádkozókat a sötétben, s gondoltam: oh, les pauvres!
Az ajtóban álló öreg házvezetőnő az orvos háta mögött titokban keresztet vetett.
- Én voltam tíz - vagy tizenkét éves - mondta az öregasszony -, s kaptam az én mamától új ruha, mert másnap akartunk csinálni kirándulás a Wiener Waldba. Este én sokáig imádkoztam Istenhez, hogy legyen jó idő, és csinálhassuk kirándulás, és én felvehessem az új ruha. Aztán másnap esett az eső. Akkor én nagyon megharagudtam Istenre.
- S azóta is haragszik, mama? - kérdezte Luca.
Az öregasszony vánkosai közül lassan menye felé fordította szemét. - Azt mondtam én, fiacskám, hogy akkor nagyon megharagudtam. Amikor aztán az én mamám délelőtt el akarta engem vinni a templomba, azt mondtam: nem.
- S nem is ment?
- Az én mamám volt egy okos nő - mondta az öregasszony. - Megvárta következő vasárnap, amikor volt jó idő, s mehetünk a kirándulásra az én új ruhámban, s én nagyon boldog voltam. Akkor kérdezte: Sztina, most már jössz megint templomba?
Az orvos elnevette magát, gyöngéden megpaskolta az öregasszony csontos kezét, melyet az egész idő alatt a kezében tartott. - De Sztina is okos volt, igaz?
Az öregasszony elmosolyodott. - Azt kérdezte tőlem az én mamám: Sztina, most jössz templomba? S én megint azt mondtam: nem.
A szobában néhány pillanatra csönd lett. A nyitott ablakon át a nap most már hátulról sütött az öregasszony ágyára, megcsillant fekete bársony főkötőjén, s fehéren kivilágította csontból és bőrből épült konok arcát. - Azt mondtam én az én mamámnak - folytatta az öregasszony kissé lihegve -, azt mondtam: nem. Azt mondtam, nem kérek én senkitől a világon segítség, akiben nem lehet bízni. Én akarok járni a magam lábán meg fején.
- Hát ez sikerült - mondta Luca halkán.
- Mit mond maga? - kérdezte az öregasszony.
- Azt mondtam, mama - kiáltotta Luca -, hogy ez sikerült a mamának.
Az öregasszony a fejét rázta. - Nem tudok - mondta rekedten -, nem tudok, hogy sikerült-e. Amióta lettem ilyen öreg, azóta vagyok magányos és tehetetlen. De ha majd meghalok, akkor csak az én fiam fogja az én kezem! - Újra a menyére nézett. - Nem kell maga se akkor - mondta lassan, egy hosszú vizsgálódó tekintettel vetve a fiatalasszony arcára. - Az állat is akar lenni maga, ha meghal. Ha az én fiam nem lehet velem, és nem foghatja az én kezem, akkor akarok lenni egyedül.
Hirtelen elfáradt, behunyta szemét. A nap többféle izgalma szemlátomást megviselte, kihúzta kezét az orvos kezéből, a paplana alá bújtatta, a saját teste egyelőre még megbízható melegébe, s bár vendégei iránti tapintatból nem fordult a falnak, de süketnek tettette magát, vagy talán önkaratából meg is siketült átmenetileg, s többé egyetlen kérdésre sem felelt. Amikor azonban Luca az orvossal együtt lábujjhegyen ki akart osonni a szobából, felemelte fejét a kis lila vánkosról, és visszahívta menyét.
- Luca - mondta hangosan, érthetően -, maga kérem még maradj nálam.
A fiatalasszony megrezzent; anyósa ritkán szólította a keresztnevére. - Persze, mama - mondta -, csak ki akartam kísélni a főorvos urat.
- Köszönök - mondta az öregasszony. - De aztán maga visszajön?
- Persze hogy visszajövök, mama - mondta a fiatalasszony. - Hisz ma még nagyon keveset voltunk együtt.
Fáradtsága ellenére csak sokára engedte el menyét. Ott tartotta ebédre, megosztotta vele a sajátját, amelyből csak egy-két morzsát csipegetett ki, Irén is adott egy keveset a maga paradicsommártásos marhahúsából. Ebéd közben az öregasszony egész idő alatt szemmel tartotta menyét; ez olyan jóízűen evett, olyan kedvvel és testi izgalommal, s az ételt oly gyorsan hasonította át lebegéssé, vidámsággá, trefává, hogy láttára a vele egy asztalnál ülőknek is egészségesebben kezdtek dolgozni a gyomoredveik, s meghíztak attól, amit Luca bevágott. - Ízlik? - kérdezte az öregasszony, tekintetével menye piros szájának tápláló mozdulatait követve.
- Príma - mondta Luca.

- A paradicsommártás is?
- Nagyon - mondta Luca. - Hát még ha szeretném.
- Nem szereti maga?
- Utálok, mint a bűnömet - mondta Luca.

A feketekávé után, melyet külön vendége számára főzetett, a fiatalasszonynak anyósa kívánságára ki kellett bontania derékig érő haját, s megfésülködnie az ágygal szemben, a toalettszalonon álló nagy ezüstkeretes tükör előtt. A nap most már teljes korongjával sütött be a szobába, a tükörré, s az előtte emelkedő-süllyedő meztelen karra, amely a nagy fehér elefántcsont fésűvel meg-megcsillogtatta a fiatal nő vállán átvetett szép bronzvörös haját, láthatatlan villanyos szikrákat pattantott ki marékkal összefogott végéből, s a haj egészséges illatából hosszan kanyargó szerpentineket szórt szét a levegőben. Az ágyban fekvő öregasszony egy ideig szomjasan nézte a hajladozó karcsú nyakat, a napfényben meg-megrezgő fehér vállakat, öreg szeme mintha egy pillanatra fel is frissült volna, de aztán egyszerre betelt, kifáradt, s hazaküldte menyét. - Köszönök, most maga menjen haza! - mondta, alighogy Luca betűzte az utolsó hajtűt a tarkója fölött rengő súlyos kontyba. Másnap délelőtt a fiatalasszony a szokottnál egy órával korábban érkezett anyósához. Becsöngetett, s rögtön utána dörömbölni kezdett az ajtón. - Irén - kiáltotta még az ajtón kívül -, Irén! Levelet kaptam, levelet, levelet, levelet... - Nyakába perdült az ajtót nyitó házvezetőnőnek, hangosan, boldogan nevetve megforgatta, végigtáncoltatta a keskeny kis előszobán. Olyan izgalom uralkodott el rajta, hogy a kis tánc közben a foga hallhatóan vacogott.

- Az urától? - kérdezte Irén.

- Él - lihegte a fiatalasszony -, most már bizonyos, hogy él. Vasárnaphoz egy hétre beszélőt kaptunk. Nem levél jött, csak egy nyomtatott értesítés, hogy vasárnaphoz egy hétre jöhetnek beszélőre. Ha beszélőre engedik, akkor egészséges.

A házvezetőnő nem felelt, de a fiatalasszony annyira betelt boldogságában, hogy nem vette észre. - Vagy ha nem egészséges - mondta -, de az bizonyos, hogy él.

- Az öreg nagysága nagyon rosszul van - mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

A fiatalasszony leült a konyhaszámolyra. Csak most látta meg az öreg házvezetőnő kerek almaarcán az átvirrasztott éjszaka sápadt tenyere nyomát, a hajnal körmeitől felkapart szemhéjakat. - Mi történt?

- Az éjjel arra ébredtem - mondta a házvezetőnő -, mert tetszik tudni, milyen könnyű álomom van, hogy beszélgetést hallottam a szobájából. Bementem hozzá, s láttam, hogy magával társalog, de sokkal hangosabban, mint ahogy máskor szokott, még kiabált is, a fiával veszekedett. Hajnalban az uram elment telefonálni a főorvos úrnak, mert akkorra már tűzpiros volt az arca.

- Tüdőgyulladás?

Az öregasszony a tüdőgyulladás fellépte után még három napig nem vesztette el öntudatát, de mint egy lírai költő, ebben az időben már csak önmagára figyelt. Udvariasságból s önérzetből ugyan igyekezett eltitkolni, hogy már nem érdekli semmi a világon - ez volt fegyelmezett büszkeségének utolsó tiszteletadása az élők iránt -, de igyekezete nem sok sikerrel járt: rosszul titkolta közönyét, környezete csakhamar rájött élete utolsó furfangjára. Előbb a jobb tüdőszárnyba kapott bele a gyulladás, majd miután itt lefojtották, a balba, végül az egész tüdőre áterjedt. Amíg eszméletnél volt, addig néha amikor azt hitte, hogy egyedül van - hosszú magánbeszédet folytatott, amelyek főképp elesett állapota kis szegyeinei körül forogtak (legjobban azt restellte, hogy mivel a tüdőgyulladás kezdetén a hólyag munkája is leállt - napjában kétszer ápolónő jött hozzá s megkatéterezte), később öntudatlan állapotában már egyáltalán nem szólalt meg. Menye egész napra ápolónőt akart melléje fogadni, de azt az öreg házvezetőnő nem engedte. - Hogyne, hogy még azt is kiszolgáljam - mondta. - S mit tudom én, mit lop ki a szekrényekből, amíg egyedül van a szobában. - Az idegen személy tartós jelenléte ellen egyébként az öregasszony is tiltakozott, amíg beszélni tudott, vagy amíg érdemesnek tartotta, hogy beszéljen. A harmadik nap délutánján, az orvos látogatása alatt szólalt meg utoljára.

Nyitott szemmel fogadta a belépőket, az orvost s a vele együtt érkező menyét, de köszöntésüket nem viszonzta, s amikor leültek az ágya mellé, továbbra is az ajtó felé nézett, mintha még várna valakire, ki okvetlenül el fog jönni. Később is, már eszméletlen állapotában megmaradt ez a fejtartása; ha megigazították alatta a vánszokot, s fekete főkötős, keskeny koponyáját ráfektették kispárnájára, a következő percben már újra vissza, jobbra fordította fejét, nyakát is kissé kiforgatva, s akár nyitva volt a szeme, akár behunyva, egész vak testével az ajtó felé nézett. Az utolsó napokban jobb kezét is, melyet egyébként rendszerint a meleg paplan alatt tartott, minden látható ok nélkül a felszínre hozta, és vállmagasságban, csuklója tengelyén furcsán kifordítva tenyerét, mintha kacská volna, az álla alá illesztette, s ha Luca olykor óvatosan visszahajlított, hogy kiszabadítsa torz helyzetéből, s a paplan alá csúsztatta, az eszméletlenségében is nyakas öregasszony már a következő pillanatban újra kiugrasztotta a paplan alól, és visszahajlította az álla alá. Egyébként olyan csöndesen s mozdulatlanul feküdt, mint egy száraz falevél az árokban; légvételét sem látni, sem hallani nem lehetett, lábai kinyújtva, párhuzamosan feküdtek egymás mellett, begipszelt lábfejét a másik meztelen sárgás lábfejhez illesztette. Némásága ideje alatt sem panaszkodott, sem jajjal, sem sóhajjal, s csak olyankor nyögöcsélt egyet-egyet, nagyon halkán s komoly életéhez nem illő furcsán nyafka hangon, ha oldalára fordították, hogy az orvos, aki most már napjában kétszer látogatott el hozzá, megvizsgálhassa a tüdejét, vagy berizporozhassák hátán a felfekvés számtalan kis sebet, vagy kicserélhessék nehéz alteste alatt a gumilepedőre terített pelenkákat. Az injekciókat is szó nélkül tűrte, a feckendő tüje már csak haló porának legfelső elromlott rétegébe hatolt el.

De öntudatának ezen az utolsó világos délutánján sem felelt már az orvos hozzá intézett kérdéseire, sem Luca hízelkedéseire, s egyelőre még látó szemét mozdulatlanul az ajtóra függesztve, összeszorított szájjal macacsul hallgatott. - Két-három napig talán még életben tarthatom - mondta az orvos a fiatalasszonynak, a megejtett vizsgálat után. - Van valami remény arra, hogy...

- Nincs - mondta Luca.

- Mi a kívánsága? - kérdezte az orvos, az ablakon át kinézve a napsütötte kertszegélyre, azon túl a poros utcára.

- Ahogy neki jobb.

- Neki mindegy.

- Ahogy neki jobb - mondta Luca.

- Érezni már semmit nem érez - mondta az orvos. Néhány órán belül előreláthatólag el fogja veszíteni az eszméletét. Koffeinnel, sztrofantinnal valószínűleg még egy-két napig fenntarthatom a szívét. Nincs semmi remény arra, hogy...

- Nincs - mondta Luca.

- Mi a kívánsága?

- Ahogy neki jobb - mondta Luca.

Az injekció után a fiatalasszony kikísérte az orvost az előszobába. Alighogy kiértek a szobából, megszólalt a csengő. Az öregasszony tüdőgyulladása óta most először használta újra a csengőt.

- Édes mama, édes! - súgta Luca az ágy fölé hajolva. Az orvos az előszobában várt. Az öregasszony tovább nézte az ajtót, de kezével erősen megkapaszkodott menyé karjában. - Még nem beszéltem magának, fiacskám mondta furcsa kásás hangon -, az én fiam utolsó levelét. Tudja maga, hogy Kossuth-díj fog kapni?

- Nekem még nem írta meg, mama - mondta Luca. Az öregasszony bólintott, mereven szemmel tartva az ajtót. - Fog kapni - mondta. - Most maga menjen ki, és küldje be nekem a főorvos úr!

Az orvos bejött, s az ágy fölé hajolt. - Tudja maga, énekes úr - mondta az öregasszony, továbbá is szemmel tartva az ajtót, de a szája csúfondárosan elferdült -, tudja maga, énekes úr, hogy az én fiam Kossuth-díj fog kapni?

- Óriási - mondta az orvos -, óriási!

Az öregasszony újra bólintott. - Fog kapni - mondta. Ez most még titok. De maga mondja meg Lucának, az én menyemnek, hogy legyen büszke az én fiamra.

- Óriási! - mondta az orvos.

- Most maga menjen énekelni! - mondta az öregasszony. Luca, miután az orvos elment, beült Irénhez a konyhába. A szája oly erősen reszketett, hogy jó ideig nem bírt megszólalni. Az öreg házvezetőnő egy pohár pálinkát öntött neki, eléje állította az asztalra, az üveget is elől hagyta. Luca reszkető mutatóujját ráfektette a pohár talpára. - Mit fogok neki mondani jövő vasárnap a beszélőn? - mondta.

Arcvázlat

Az emlékezés összefogdossa tárgyát,
tapogatja, érinti, koszolja, nem szép.
Ha lehetséges lenne a puszta felidézéssel
nem tenni tönkre egy mozdulattalan
illatot, nem visszarángatni az időbe,
ha lehetséges lenne nem rontani el,
az nem volna rossz.

Mert nincs, ez tudható, nincs az illat,
a kép, a helyszín, semmi és semmi,
az emlékek nem – darabok vannak és mechanizmus
az összerakásukhoz, erre már igazán ráírható
néha jobb híján egy névmás, miért ne,
ahogy az örvényben is hiába esik szét
fény, mélység, nyárfák, görcsös kapkodás,
végül csak az marad, hogy ébredj, megint
ugyanabba a folyóba fulladunk.

Az emlékezés összefogdossa tárgyait,
szétrebbenő, vízen gyűrűvé, felhőn réssé,
betonon kiömlött tejjé, testben sikoltássá,
remegésben izzé, fotón tenyérré, hóesésben hóvá
változó tárgyait, szétúszó tárgyait, hűtlen tárgyait,
olcsó trükköktől sem visszariadó, örökletes,
az ablakon csörömpölve kizuhanó tárgyait,
hálóval, hálóval fogdossa őket össze.

Ha lehetséges lenne a bizonyosság,
ha létezne, mint egy karóra, aminek
soha egy percig sem tudtál örülni,
csak minden más odaveszett az ismétlődő
periódusok szabálytalan süllyedésében,
és most itt állsz vele egy rég bezárt
húsbolt kirakata előtt, és befelé
integetsz a sötétbe, és mosolygysz és
puszit dobálsz, és ha semmi,
legalább az van, hogy fél tíz múlt.

Van a fejemben, romlandó fejemben,
öntéshibás, rég bezárt, izzadt fejemben
valami halhatatlan, és ennek semmi értelme,
mechanizmus vagyok, kereszteződés,
hegycsúcs, ahol még nem járt élő ember,
pálmaházban gondosan összeállított óvatos
sivatag, ami tudja, hogy van, mert nincs.

Útjának talán

Félúton a jegesmedve és a japánkert
között arra gondolok, jól van ez így.
Ki felszabadulásra vágyik, ki kapaszkodókra.
Nincs átjárás, semmi sem változik.
A nap néz, akár egy hóbagoly,
a közeledő vihar indigója mögül.
Mint egy szereplők nélküli utolsó ítélet,
fönt pont olyan.

Röpképtelen, idegen tájakról idehurcolt
madarak egy lezárt terület egyébként
hangulatos ösvényein. Vagyunk.
Légygökökerek lángosztagban.
A túlpárt mesterséges szikláin valódi gaz.

A túlpárt mesterséges szikláin valódi gaz.
Ahogy telente ugyanezek a fák, ezek a fehér törzsű –
állnak itt a szürkében. Balerinának
öltöztetett kislány egy hatvanéves fotón.
Hogy lehet valamit nyárnak elnevezni.

Persze a látványban dolgozó algoritmus ismerős.
Zsákmányállatok szaporaságával a bánat.
Megyünk oda, ahol a fű frissen szótt selyem.
Egy zöld bunker bedölt homlokzata. Talán nem is
vízszintes ez, egyszerűen csak én élek rossz irányba.
Félúton a jegesmedve és a japánkert között.

Félúton a jegesmedve és a japánkert között,
kényelmesen. Úgy gondolok a halálra, ahogy
megeszed a jégkrém végét. Fehér csoki.
Séta. Zivatar. Van egy kéz, ami, akárhova állok,
rám mutat. Ez miattad jutott eszembe, de
attól félek, nem csak rád igaz.

Az is előfordulhat, egyáltalán nem igaz.
Egy pázsitos domboldal közelít. Ragadozó e táj.
Megyünk, hogy megállhass a tökéletes harmónia
üres közepén a téglavörös kabátodban,
lehetőleg háttal, én pedig
csinálhassak végre rólad egy rossz fotót.

H

Az érzés, hogy mennyivel jobb lenne
lenni máshol, volt a legtöbb, amit adhattál,
adtál. A lehetőséget elvágyni innen.
Ilyet egy volt birodalom gyermeke nem tapasztal.
Ilyet csak mi tudunk. A nyelvért megérte így is.

Vagy épp azt a másikat, hogy itt a legjobb. Kinek melyiket.
Valamiért csakis a végletek. Az egyszerűen szerethető
helyek, amikbe nem kell belepusztulni, elfogytak. Ez jutott.
Sorsot vizionálni minden kátyúban. Fuldoklás közben
üvöltve vitázni, hogy víztározó vagy óceán. Felhők hazafelé.

Ki adhat többet ennél? Kényelmetlen székek,
murvára kített asztalbillegésben hosszúlépés.
Tragikus távlatok illesztési hibái. Beégett arcaink.
Karikatúrának is túlzás önkép. Világszabadalom hallgatás.
Repecföldek a századok mentén így is.

A városban, ahol születtem, a buszmegálló mellett
áll egy szobor a kiégett gyepen. Egy hat emelet magas
szabálytalan rács, rajta néhány kerek tükör. Fogtad a kezem,
néztem a szobrot, nem értettem, úgy láttam, gyönyörű,
csak azt nem tudtam még, hogy ez te vagy, vagy én.

Persze, mi mindenről tudunk szomorú képet csinálni.
Párába írt táj egy ezer éve késő járat ablakán.
Legalább azt megérdemelnéd, rendesen megszólítsalak.
Te, ahol a szabály csak azt írja elő, hogy rá legyen írva,
„ITT NYÍLIK”, azt nem, hogy valóban ott nyíljon, hazám.

Kint a strandon

A távolabbi énem és a közelebbi,
fekszenek kint a strandon délután.
A hegy árnyék. Borostyán, örökzöldek.
Fehér szobor a fűben. Habos ég.
A távolabbi énem a járkáló testekkel foglalja
el magát, a közelebbi olvasni próbál.
Te is itt vagy, a napon fekvé alszol.

A közelebbi énem jegyzetel, felírja
„lombtalanítás”, elbizonytalanodik.
Pedig ebben az éles fényben jól lehet
hazudni. De akkor mire a szórend?
Az erőfeszítés? Úgy mondani, mintha
az első ember lennél, aki megszólal.
Vagy az utolsó. Vagy csak egy
valahonnan a sok közül. Tiszta agyrém.
A távolabbi énem ül a medencezajban,
és megsózza az édesburgonyát.

A valóság nevű szervével gondolkodik,
nem az agyával. Vadszőlő. Sült hús. Hátak.
Téglalap alakú darabokban a mindenség,
azt nézi. Nézi az alján, ami örökre ott marad
majd, mert lefordíthatatlan képpé. Pedig
anélkül ez itt csak egy rendbe rakásra váró
természettudományi múzeum, nem a világ.

Az a suttogós játék, amikor egy mondat elindul, és mire körbeér, már semmi köze az eredetihez: úgy ülök itt, ezen a felén. Figyelem a távolabbit, közelebbit. Amire azt tudom mondani, az enyém, máris nem az. Mikulás-ünnepség végén elmélyülten köpködni a mandarin magjait. Úszni kéne.

Van az a hely, ahol van egy arc, ami mellett, ha odaállsz, kiderül, mi igaz és mi nem. Állítólag. Komolyan. Egy arc az egész. Valami antik. Népszerű turistacélpont, olajfák, pínéák, oszlopok. Egy pillanat, és kiderül, mi volt teljes marhaság, és mi nem. Egy arc. És ezt most nagyon szeretném összefüggésbe hozni veled, de nem akarok fölébreszteni.

Könyörgés a skarlát ibiszekhez

Ti, akik kívülről fújjátok az összes eltúlzott refrént, ami egy sivatagos partszakaszon a hullámok felé fordított hangszórókból szólhat, ti, akiket mocsaras erdő rejt, ringat, takar gyengéd, mélyzöld bánat, ti, akik értitek a láztól lázíg nyújtózkodó üresjáratokat, gázlómadaraim a mindenható pirosban.

Ti tudjátok, soha egy percig sem voltam benne biztos, hogy létezni érdemes olyasm miatt is, amit nem lehet a szánkba venni. Hogy egy doboz margarin volt a lelkem, teli kenőkések barbár nyomaival. Ne nevesetek. Ahogy itt állok – semmilyen szempontból nem a közepén –, jelölések nélküli napóra,

itt, ahol a legtöbb a mólóról nézni a fêkevesztett, teljes sebességgel közeledő óceánjárót, és megállapítani, az orr jobb felén elírták a nevét. Vagy ennyit sem, ahogy alakul. Tudom. Mégis, milyen lenne, erre gondolok mindig, megállni a viccben, azon a ponton, ahol még nem látszik, mi lesz a poén, ahol még komolyra is fordulhatna akár,

ha a szereplők egyszerűen megszökhethének a történet keretei közül – nem lenni ott, rejtélyesen, örökre veszni el. Érintetlen állatkerti ketrecből ritka madarak. Nem hoznám ezt fel egyébként semmiképp, de most, hogy itt vagytok, muszáj megkérdezzem tőletek, mert úgy tűnik, senki nem tudja más,

ti, akik ismeritek az éjszaka nulla összegű játszma it,
ti, akik velem együtt látjátok a rács négyzeteiben a jelölések nélküli öröknaptárat,
akik itt álltok csapatokban bevérzett szemekben, mondjátok meg, milyen lenne a szabadulás